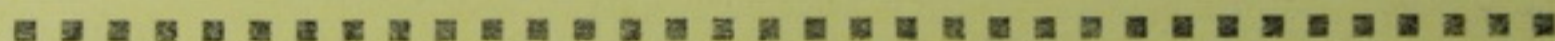


*Т. В. Добко*  
*М. А. Чиж*  
*О. М. Василенко*

**БІБЛІОГРАФІЧНА ДОВІДКА**  
**в системі**  
**довідково-бібліографічного**  
**обслуговування**



**Практичний посібник**





НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

*Т. В. Добко*  
*М. А. Чиж*  
*О. М. Василенко*

**Бібліографічна довідка  
в системі  
довідково-бібліографічного обслуговування**

**Практичний посібник**



Київ 2004

BA658760<sup>16</sup>

ББК 78.5я7  
УДК 025.5(076)

Т. В. Добко, М. А. Чиж, О. М. Василенко. **Бібліографічна довідка в системі довідково-бібліографічного обслуговування : Практичний посібник** / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; – К., 2004. – 91 с.

ISBN 966-02-3456-2

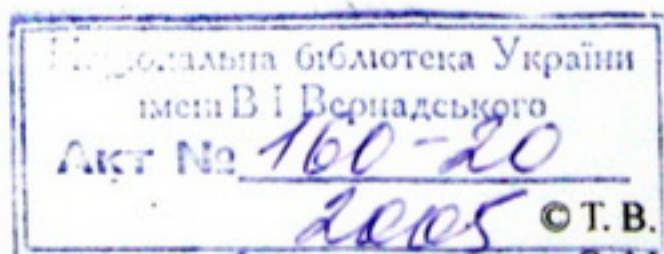
У посібнику викладено методику виконання усних та письмових бібліографічних довідок традиційним шляхом та з використанням електронних інформаційних ресурсів.

Видання розраховане на фахівців з організації довідково-бібліографічного обслуговування та бібліографів довідкових служб.

Науковий редактор  
*В. М. Горовий*, канд. філос. наук

Рецензенти  
*В. В. Загуменна*, канд. пед. наук, професор;  
*В. І. Лутовинова*, канд. іст. наук, доцент;  
*Т. П. Павлуша*, канд. пед. наук;  
*А. А. Свобода*

Затверджено до друку вченою радою  
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського



© Т. В. Добко, М. А. Чиж,  
О. М. Василенко, 2004

© Національна бібліотека України  
імені В. І. Вернадського, 2004

ISBN 966-02-3456-2



# Зміст

Передмова .....	5
Консультаційні послуги та типи довідок .....	7
Методика підготовки довідок .....	9
Інтерв'ю з користувачем .....	11
Тематична бібліографічна довідка .....	13
Адресна бібліографічна довідка .....	24
Уточнювальна бібліографічна довідка .....	27
Фактографічна довідка .....	34
Використання електронних інформаційних ресурсів при виконанні бібліографічних довідок .....	36
Облік та аналіз інформаційно-бібліографічних послуг .....	41
Платні інформаційно-бібліографічні послуги .....	50
Координація довідково-бібліографічного обслуговування ....	56
Кадри довідкової служби .....	57
Термінологічний словник .....	59
Список літератури .....	61
<i>Додаток 1. Зразок форми обліку усних бібліографічних довідок .....</i>	<i>65</i>
<i>Додаток 2. Зразок форми обліку письмових бібліографічних довідок .....</i>	<i>65</i>
<i>Додаток 3. Зразок форми обліку довідок з використання електронних інформаційних ресурсів .....</i>	<i>66</i>
<i>Додаток 4. Зразок листа-замовлення на платну бібліографічну послугу .....</i>	<i>67</i>
<i>Додаток 5. Зразок бланка замовлення письмової бібліографічної довідки .....</i>	<i>68</i>

<i>Додаток 6. Зразок договору про надання платних бібліографічних послуг .....</i>	<i>69</i>
<i>Додаток 7. Зразок акта здачі-приймання наданих бібліографічних послуг .....</i>	<i>71</i>
<i>Додаток 8. Зразок паспорта письмової довідки, що зберігатиметься в архіві .....</i>	<i>72</i>
<i>Додаток 9. Зразок бланка для звітності бібліотек НДУ НАН України про виконані письмові бібліографічні довідки .....</i>	<i>73</i>
<i>Додаток 10. Перелік основних інформаційно-бібліографічних послуг, які можуть надаватися за плату .....</i>	<i>74</i>
<i>Додаток 11. Перелік основних баз даних, наявних у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського .....</i>	<i>75</i>



# Передмова

Інформаційні ресурси (ІР) і технології відіграють дедалі більшу роль у розвитку сучасних науки, техніки, економіки та культури. Задоволення інформаційних запитів користувачів в умовах значного зростання обсягів інформації потребує оперативності та релевантності бібліографічного пошуку. Важливе місце в інформаційній діяльності бібліотеки посідає довідково-бібліографічне обслуговування.

Довідково-бібліографічне обслуговування (ДБО) – це сукупність процесів прийняття разових запитів, зумовленого ними пошуку та передачі користувачам інформації про документи, а також отримані з джерел інформації різноманітні факти.

Основним змістом ДБО є виконання бібліографічних і фактографічних довідок в усній та письмовій формах, надання бібліографічних та методичних консультацій.

ДБО належить до індивідуальних форм роботи. Воно здійснюється фахівцями бібліотек і підпорядковане завданням задоволення інформаційних потреб користувачів. ДБО в науковій бібліотеці здійснюють практично усі відділи, як спеціалізованого, галузевого обслуговування користувачів, так і насамперед довідково-бібліографічного (довідково-інформаційного) сервісу. Цей вид обслуговування базується на використанні довідково-бібліографічного апарату (ДБА) універсального змісту, який повинен відповідати рівню розвитку науки на сучасному етапі і допомагати користувачам у вирішенні спеціальних, міжгалузевих і комплексних проблем. Від стану ДБА та вміння його використовувати залежать оперативність, повнота та точність відповідей на запити користувачів.

В умовах технологічних змін система ДБО інтенсивно розвивається, розширюється сфера інформаційно-бібліографічного пошуку, якісно удосконалюється методика виконання довідок. Це зумовлює зміну характеру традиційної бібліографічної діяльності і змісту професійних функцій бібліотечних фахівців: їм доводиться використовувати нові, ефективніші технології створення, зберігання та пошуку інформації, орієнтувати користувачів у світових інформаційних ресурсах. Використання електронних інформаційних ресурсів (ЕІР) при задоволенні інформаційних потреб є суттєвим чинником, що визначає сучасні тенденції надання інформаційних послуг.

Характер запитів, із якими повсякденно звертаються читачі до бібліо-

тек, найрізноманітніший. Тематика їх універсальна, охоплює всі галузі науки й техніки, питання суспільно-політичного життя, економіки, права, історії, науки, освіти, культури України та зарубіжних країн тощо. На неї значним чином впливають пріоритети та стратегії суспільного розвитку, науково-технічні та економічні програми, навчальні плани, виробничі проблеми та власні інтереси особистості, пов'язані із задоволенням її професійних, освітніх, культурних та духовних потреб.

Об'єктивні труднощі надання бібліографічних довідок пов'язані з невпинним зростанням обсягів інформації, недостатнім розкриттям фондів великих книгозбірень, недосконалістю довідково-бібліографічного апарату, постійною зміною тематики запитів користувачів.

У процесі довідково-бібліографічного обслуговування фахівці бібліотек здійснюють роботу із задоволення бібліографічних та фактографічних запитів користувачів, які надходять до бібліографічної служби і відображають потребу в інформації.

Завдання бібліографа – не просто відшукати чи підібрати потрібну літературу, а, враховуючи запит користувача, скориставшись даною проблемною ситуацією, розкрити перед ним систему бібліотечно-інформаційних засобів навігації, навчити самостійно використовувати ДБА, успішно здійснювати пошук необхідної інформації, підвищити його інформаційну культуру.

Для раціонального та ефективного виконання різних типів бібліографічних і фактографічних довідок бібліограф має володіти методикою бібліографічного пошуку і навичками, що сприяють найповнішому та найоперативнішому задоволенню інформаційних запитів користувачів.

У цьому практичному посібнику розглянуто особливості виконання усних та письмових довідок. Враховуючи широку джерельну базу та ексклюзивний характер індивідуальних запитів користувачів, джерела бібліографічного пошуку наводяться лише як окремі приклади, що доповнюють теоретичний виклад матеріалу. Звернено увагу на надання платних бібліографічних послуг, використання ЕІР. Висвітлено теоретико-методологічні основи довідково-бібліографічного обслуговування, узагальнено досвід Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського щодо його організації.

Видання розраховане на фахівців бібліотек, викладачів та студентів спеціальних факультетів і відділень вищих та середніх навчальних бібліотечних закладів України.





## Консультаційні послуги та типи довідок

Частина бібліографічних запитів, що надходять до довідково-бібліографічної служби, не потребує бібліографічного обслуговування як неодмінної умови доведення бібліографічної інформації до користувача. У такому разі здійснюється індивідуальне бібліографічне консультування.

У процесі довідково-бібліографічного обслуговування читачам надаються консультаційні послуги. Найчастіше консультація має методичний характер. Користувача знайомлять з методикою пошуку інформації за бібліографічними покажчиками, реферативними журналами, літописами друку тощо. Бібліографічна консультація може бути індивідуальною чи груповою, надаватися в усній чи письмовій формах.

Бібліографічні довідки, що надають бібліотеки, за змістом поділяють на *тематичні, адресні, уточнювальні*. Крім того, надаються *фактографічні* довідки.

Довідки можуть виконуватися в *усній та письмовій (документально зафіксованій)* формах (на папері або в електронному вигляді). Електронна інформація може бути представлена у вигляді комп'ютерного файлу на дискетах, компактних дисках або передаватися каналами зв'язку в одному із загальноприйнятих форматів (txt, word, pdf, html, jpg тощо) відповідно до вибору користувача.

Інформаційні послуги здійснюються на основі довідково-бібліографічного апарату бібліотеки, що включає систему каталогів та картотек, довідково-бібліографічний фонд, фонд виконаних довідок, бази даних, ресурси глобальних комп'ютерних мереж, доступні для персоналу довідкових служб та користувачів.

Універсальна наукова бібліотека виконує всі типи довідок за всіма галузями знань. Це визначається складом її фондів, структурою та змістом довідково-бібліографічного апарату. Спеціалізо-

вані бібліотеки виконують довідки відповідно до свого профілю. До них, згідно з координацією інформаційно-бібліографічної роботи, направляються вузькоспеціальні запити. Обласні універсальні наукові бібліотеки виконують запити органів місцевої влади й управління, користувачів регіону, в тому числі запити краєзнавчого характеру.

Усні бібліографічні довідки виконуються при безпосередньому зверненні читача до чергового бібліографа-консультанта чи телефоном. Телефоном до виконання приймаються запити, виконання яких потребує мінімальних витрат часу. Не приймаються запити:

- ◆ виконання яких не забезпечене ДБА бібліотеки;
- ◆ які потребують перегляду великої кількості джерел та тривалого часу для пошуку;
- ◆ запити на пошук цитат.

Наукові бібліотеки виконують письмові бібліографічні довідки на замовлення органів державної та виконавчої влади, керівних органів, співробітників наукових установ та організацій, читачів, абонентів, позаміських кореспондентів, приватних осіб із України та зарубіжних країн. Запити на виконання письмових бібліографічних довідок надходять та відповідно передаються факсом, звичайною чи електронною поштою, приймаються при безпосередньому зверненні користувачів до установи.





## Методика підготовки довідок

Залежно від теми конкретного запиту бібліограф повинен визначити оптимальні шляхи ефективного довідково-бібліографічного пошуку, спираючись на знання джерельної бази, основних технологічних і методичних рішень, застосовуючи апробовані форми й методи інформаційно-бібліографічного пошуку та творчий підхід.

З огляду на тематику запиту та рівень інформаційної культури користувача визначається стратегія пошуку й обираються відповідні джерела інформації.

Основним правилом інформаційного пошуку в будь-якій бібліотеці є першочергове використання власного ДБА: довідково-бібліографічного фонду (ДБФ), бібліотечних каталогів, спеціальних картотек, бібліографічних та реферативних покажчиків, оглядових видань, доступних ЕІР.

### Етапи виконання довідок

При виконанні довідок умовно можна виокремити кілька етапів з обов'язковими для всіх їхніх типів процесами.

*Перший етап – установчий* (приймання та аналіз запиту):

- ♦ формулювання та попереднє уточнення запиту;
- ♦ визначення завдання (мети) пошуку;
- ♦ з'ясування відомих користувачеві джерел з предмета пошуку;
- ♦ реєстрація запиту;
- ♦ визначення пошукових ознак.

*Другий – аналітичний* (визначення та аналіз джерел пошуку інформації):

- ♦ попереднє визначення кола джерел пошуку;
- ♦ підбір та аналіз джерел інформації;
- ♦ визначення послідовності перегляду джерел інформації.

*Третій – пошуковий* (безпосередній пошук інформації):

- ♦ перегляд джерел та виявлення релевантної темі пошуку інформації;

- ♦ відбір та оцінка інформації; складання бібліографічного опису;
- ♦ групування бібліографічних записів.

*Четвертий – інформативно-результативний:*

- ♦ оформлення результатів пошуку у вигляді довідки;
- ♦ надання відповіді (довідка, консультація, переадресування запиту, мотивована відмова);

- ♦ реєстрація результатів виконання довідки.

Складність технології виконання довідок зумовлена різноманітністю та чисельністю варіантів довідково-бібліографічного пошуку, які залежать від:

- ♦ змісту запиту і відповідного пошуку: тематичного, уточнювального, адресного, фактографічного;
- ♦ рівня інформаційної культури користувача;
- ♦ галузі знання, сфери діяльності;
- ♦ наявності в бібліотеці відповідних інформаційних ресурсів;
- ♦ кваліфікації бібліографа.

Варіанти пошуку специфічні й різноманітні на кожному етапі. Слід зауважити, що при виконанні простих довідок, коли відповідь на запит відома бібліографу і не потрібне посилання на джерело інформації, другий і третій етапи можуть бути відсутніми.





*Чи здійснювалася спроба самотійно віднайти інформацію? Якими джерелами користувалися?*

Відповідь дає можливість виявити невикористані джерела, запобігти повторному перегляду довідково-бібліографічних видань, визначити рівень інформаційної культури користувача.

Під час спілкування інформація стосовно конкретного запиту користувача уточнюється і доповнюється відомостями, необхідними для його максимального задоволення. Первинні відомості аналізуються й узагальнюються бібліографом, виявляються специфічні вимоги щодо необхідної інформації.

Від змісту і характеру спілкування та взаєморозуміння сторін залежать якість та оперативність виконання довідки.

Слід зауважити, що успішність діалогу з користувачем залежить від тактовності, толерантності, терпіння та коректності бібліографа. Важливо, щоб тон спілкування був діловим та доброзичливим; не можна допускати зверхнього ставлення до користувача. Навіть суттєві зауваження необхідно робити в коректній формі. Частими бувають випадки, коли читачі розпочинають самотійний пошук, і тільки у випадку, коли він виявився безрезультатним, усвідомивши, що змарнували час, безсистемно шукаючи потрібну інформацію, звертаються до бібліографа по допомогу. Тому доцільно радити користувачам перш за все звертатися до чергового бібліографа.

Запит на конкретну книгу в особистих освітніх цілях відбиває читацький інтерес до певної теми або проблеми, тому він містить потенційну можливість трансформуватися в тематичний запит. Роль бібліографа і його позиція якраз і виявляються в тому, щоб за конкретним запитом уміти виявити тему, яка цікавить читача, розпізнати його інтерес і, в разі потреби, максимально його задовольнити.

У процесі бібліографічного пошуку зростає інформаційна культура користувача, який використовує ДБА під керівництвом досвідченого бібліографа.

## Тематична бібліографічна довідка

*Тематична бібліографічна довідка* (ТД) – бібліографічна довідка, яка містить перелік документів, релевантних тематичному запиту. При виконанні письмової бібліографічної довідки – це, як правило, список літератури за темою запиту.

При виконанні усних тематичних довідок бібліограф знайомить користувача зі структурою ДБА, інформує про джерела пошуку, надає допомогу в доборі довідково-бібліографічних джерел, відборі бібліографічних записів з електронного каталогу бібліотеки, збереженні результатів пошуку, формуванні списку літератури, консультує з питань здійснення бібліографічного пошуку тощо. Користувач обирає найзручніший особисто для нього варіант пошуку: за друкованими чи електронними джерелами, якщо інформація в них ідентична (наприклад, бібліографічні покажчики та відповідні бази даних (БД) на компакт-дисках чи доступні через Інтернет). Бібліограф має вказати користувачеві всі можливі джерела пошуку необхідної інформації, звернути увагу на особливості різних варіантів її пошуку і відбору, допомогти визначити стратегію та оптимальний шлях пошуку.

Запити на виконання письмової довідки слід оформлювати на спеціальних бланках (дод. 5), де чітко фіксуються тема, вихідні умови запиту, адреса замовника тощо.

Тематичні бібліографічні довідки можна розподілити за такими критеріями:

*за цільовим призначенням:*

- довідки, що відображають документи, які використовуватимуться в науковій та професійно-виробничій діяльності;
- довідки, які відображають документи, що використовуватимуться в освіті, самоосвіті, вихованні, для задоволення особистих потреб та інтересів;

*за змістом:*

- проблемно-тематичні;
- країнознавчі;
- краєзнавчі;
- персональні;
- галузеві;
- джерелознавчі;
- політематичні;

*за мовами:*

- одномовні;
- двомовні;
- полімовні;

*за складністю виконання:*

- прості;
- складні.

*Проста довідка* виконується за допомогою алфавітного чи систематичного каталогу, конкретного бібліографічного або довідкового видання, відповідність якого темі запиту можна легко визначити.

Складні довідки, відповідно, можна класифікувати за двома рівнями (I та II рівні складності).

Показниками складності тематичної довідки є:

- ♦ кількість і характер використаних джерел інформації;
- ♦ способи відбору документів;
- ♦ способи бібліографічного групування;
- ♦ обсяг наданої бібліографічної інформації.

Як правило, довідки для задоволення інформаційних потреб науково-виробничої сфери є більш складними.

Робота над письмовою довідкою ускладнюється неможливістю оперативного спілкування з користувачем щодо уточнення теми, мети запиту, хронологічних меж пошуку тощо. Тому бібліографові важливо навчитися аналізувати запит, викладений у листі, вилучати з нього максимум конкретної інформації, необхідної для задоволення інформаційної потреби.



При безпосередньому спілкуванні з користувачем у читальному залі або телефоном на *першому етапі* виконання тематичної довідки бібліограф з'ясовує тему запити, ключові слова, хронологічні межі пошуку, мову та види документів. Наступний процес – вивчення теми запити – проводиться з метою:

- ♦ оволодіння суттю проблеми через опрацювання відповідних документів і матеріалів, найновіших наукових, навчальних та довідкових видань, в особливих випадках – звернення по консультації до відповідних фахівців;

- ♦ виявлення раніше виданих, аналогічних за темою бібліографічних посібників;

- ♦ уточнення при краєзнавчому запиті меж території (область у цілому, частина її, район, місто, село, фізико-географічний або економічний об'єкт тощо), при запиті біобібліографічного характеру – з'ясування, наскільки тісно пов'язаний даний діяч із краєм, в якій галузі науки, виробництва чи сфери культури він працював або працює.

На *другому етапі* на основі попередньо з'ясованих умов даного тематичного запити бібліографом визначаються коло та послідовність перегляду джерел інформації, враховуючи специфічні особливості наявних у бібліотеці та доступних інформаційних ресурсів (ІР).

Коло джерел інформації, які потенційно можуть мати відповідь на запит, визначається шляхом обстеження системи каталогів, картотек та електронних ІР.

При виконанні бібліографічних довідок широко використовуються *інформаційні* видання, що містять систематизовані відомості про документи (опубліковані, неопубліковані) або результати аналізу та узагальнення відомостей, представлених у першоджерелах (неперіодичні, періодичні і продовжувані). Інформаційні видання за характером аналітико-синтетичного перероблення інформації поділяються на:

- ♦ *бібліографічні* – інформаційні видання, які містять упорядковану сукупність бібліографічних записів, а саме:

- традиційні каталоги (систематичний, предметний, крає-

знавчий, алфавітний, періодичних видань тощо) та/або електронний каталог;

- картотеки (систематичні, краєзнавчі, тематичні та ін.);
- видання національної бібліографії України та зарубіжних країн;

- поточні та ретроспективні науково-допоміжні бібліографічні покажчики (галузеві, тематичні, країнознавчі, краєзнавчі, біобібліографічні, покажчики змісту періодичних видань та ін.);

- прикнижкові, пристатейні списки літератури;

- ресурси Інтернету.

- ♦ *реферативні* – інформаційні видання, що містять упорядковану сукупність бібліографічних записів із рефератами (*Український реферативний журнал «Джерело» / НБУВ; ІПРІ. НАН України. У 4-х серіях. Сер. 1: Природничі науки; Сер. 2: Техніка. Промисловість. Сільське господарство; Сер. 3: Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво; Сер. 4: Медицина*); реферативні журнали ВІНІТІ та ІНІСН РАН, реферативно-оглядова інформація українських та зарубіжних інформаційних центрів тощо);

- ♦ *оглядові* – інформаційні видання, які містять публікації одного або декількох оглядів, що відображають результати аналізу та узагальнення відомостей з різних джерел, або виклад всебічного аналізу змісту документів, їх аргументованої оцінки та висновків щодо стану досліджуваності проблеми і можливих шляхів її розв'язання (наприклад, *«Економика природопользования: Обзорная информация» (ВИНИТИ)*, *«Место национальной экономики в системе мирохозяйственных связей: Сб. обзоров» (РАН. ИНИОН)* тощо);

- ♦ *електронні інформаційні ресурси* – електронні каталоги бібліотек, бази даних на компактних оптичних дисках, ресурси глобальних комп'ютерних мереж.

За характером обстеження можна виокремити основні та додаткові ІР. Основні (потенційно містять інформацію, релевантну запиту) використовуються в першу чергу, додаткові – якщо знайденої інформації недостатньо.

*Першоджерела* (книги, газети, журнали тощо) використову-

ються для виявлення новітніх публікацій з теми, ще не відображених у поточних бібліографічних покажчиках та базах даних.

При перегляді бібліографічних джерел із систематичним розподілом матеріалу дуже важливо ознайомитися з передмовою і структурою видання, вибрати всі необхідні розділи, відповідні темі або суміжні з нею. Поточні бібліографічні покажчики переглядаються у зворотно-хронологічному порядку, що дає змогу в першу чергу виявити нові публікації. Переглянуті джерела відображаються у «Списку використаних джерел інформації».

Головним завданням *третього етапу* виконання тематичної довідки є виявлення найповнішого обсягу релевантних темі запиту документів, здійснення бібліографічного відбору.

*Бібліографічний відбір* – відбір документів (бібліографічних записів) у відповідності до визначених критеріїв.

У процесі перегляду джерел інформації та відбору бібліографічних записів слід керуватись *якісними, змістовими і формальними критеріями*.

*Критерії якісного відбору* ґрунтуються на принципах науковості і практичної значущості документів.

Критерії *змістового й формального відбору* залежать від змісту, читацького та цільового призначення довідки і визначаються замовником при поданні запиту.

*Критерії змістового відбору* застосовуються при відборі документів, релевантних темі запиту. В процесі цього здійснюються:

- ♦ відбір документів за змістом згідно із заданим аспектом розгляду теми (теоретичним, історичним, практичним);
- ♦ відбір узагальнювальної або близької за змістом літератури для довідок за не розробленими і недостатньо висвітленими темами.

*Критерії формального відбору* ґрунтуються на обмеженні добору інформації за зовнішніми ознаками, такими як:

- ♦ *хронологічні* – відбір документів у відповідності до обумовлених хронологічних меж запиту;
- ♦ *мовні* – відбір документів у відповідності до визначеної користувачем мови документів;



- ♦ *територіальні* – відбір документів відповідно до місць видання;

- ♦ *видавничі* – відбір документів за видами видань (книги, статті, автореферати дисертацій тощо) і формою подання документа (друкована, електронна).

При виконанні письмової довідки бібліографами на основі відібраних документів формується робоча алфавітна картотека, яка дає змогу перевірити їх на дублетність. Після цього документи можна розташувати в систематичному, хронологічному, зворотно-хронологічному порядку або залишити алфавітне розташування.

Документи, які включаються до письмової бібліографічної довідки, бажано переглянути *de visu*. Це дає можливість застосувати якісні критерії відбору: уточнити відповідність документів темі запиту, зробити правильний бібліографічний опис, анотацію чи реферат, розкрити зміст видань, уникнути повторення помилок, які могли бути в бібліографічних джерелах. Процес перегляду видань *de visu* передбачає:

- ♦ послідовне ознайомлення з титульним аркушем, вихідними даними й анотацією, змістом, передмовою або вступною статтею, примітками й коментарями;

- ♦ вивчення тексту видання для визначення його відповідності змісту, читацькому й цільовому призначенню довідки.

Перегляд попередньо відібраного матеріалу слід здійснювати у послідовності розташування розділів довідки, що дає можливість оцінити їх наповнення і ліквідувати прогалини. Внаслідок перегляду видань *de visu* формується картотека відібраного матеріалу й картотека «Відсів» із помітками причин вилучення. Відібрані документи становлять масив релевантних темі бібліографічних записів.

*Бібліографічний запис* включає такі елементи:

- ♦ порядковий номер запису;
- ♦ бібліографічний опис документа;
- ♦ анотацію, реферат (за бажанням користувача);
- ♦ шифр документа у фондах бібліотеки;
- ♦ місцезнаходження документа у фондах інших бібліотек.

**Бібліографічний опис документів** здійснюється в процесі перегляду та вивчення документів згідно з чинними державними стандартами: ГОСТ 7.1-84 «Библиографическое описание документов. Общие требования и правила составления» та відповідно із затвердженими до нього змінами; ДСТУ 3582-97 «Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі»; ГОСТ 7.12-93 «Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила» та ін. Бібліографічні записи, експортовані з вітчизняних чи зарубіжних БД, редагуються у відповідності до вимог чинних стандартів або можуть подаватися в оригінальному вигляді (з метою заощадження часу чи за погодженням із користувачем).

**Анотування та реферування документів** здійснюється згідно з вимогами ГОСТ 7.9-95 «Реферат и аннотация. Общие требования» після перегляду видань і відображає зв'язок даного джерела з тематикою довідки, розкриває зміст включених документів.

Мова й стиль анотації та реферату повинні бути чіткими, зрозумілими і лаконічними, відображати основний зміст чи певні особливості документа, показувати відповідність рекомендованого документа темі довідки.

Анотації допомагають краще зорієнтуватися в рекомендованих джерелах. У тематичних довідках використовуються *довідкові, рекомендаційні, загальні, аналітичні й групові анотації*.

*Довідкові анотації* уточнюють і розкривають незрозумілий заголовок документа та повідомляють у довідкових цілях додаткові відомості, переважно фактичні, відсутні в бібліографічному описі.

*Загальні анотації* характеризують документ у цілому.

*Аналітичні анотації* характеризують певну частину документа.

*Групові анотації* містять узагальнюючу характеристику двох чи більше документів, близьких за змістом (або за іншою ознакою). Вони складаються у тому випадку, коли в бібліографічному списку подається кілька праць, присвячених даній темі, і потрібно комплексно розкрити основні ідеї, зміст даних документів.

*Рекомендаційні анотації* характеризують та оцінюють документ відповідно до рівня підготовки, освіти, віку, інших особливостей користувачів, для яких вони призначені.

У процесі бібліографічного групування здійснюється об'єднання бібліографічних записів у логічну гармонійну систему відповідно до попередньо визначених критеріїв.

Головне завдання групування полягає у формуванні структури основної частини довідки як цілісного бібліографічного списку, що відповідає змісту запиту, цільовому й читацькому призначенню довідки. В тематичних довідках II рівня складності застосовуються *змістові способи групування*.

*Змістове групування* складається з двох взаємопов'язаних процесів: роботи зі створення схеми розташування матеріалу й розподілу відібраних бібліографічних записів за розділами та підрозділами.

Змістове групування матеріалу може бути *систематичним, тематичним і предметним*.

*Систематичне групування* побудоване за принципом супідрядності розділів і підрозділів із використанням схеми класифікації (переважно ББК, УДК) документів.

*Тематичне групування* характеризується спрощеною внутрішньою структурою, об'єднанням бібліографічних записів у розділи відповідно до визначених рубрик, які розташовуються в логічній послідовності. Всередині розділів і підрозділів матеріал групується за *формальною ознакою* (переважно в *алфавітному* або *хронологічному, зворотно-хронологічному* порядку, за *видами видань* тощо).

У тематичних довідках I рівня складності у зв'язку з невеликим обсягом інформації застосовуються такі способи бібліографічного групування: *формальний* (алфавітний, хронологічний, типологічний) і *рекомендаційний*.

*Алфавітне групування* – за прізвищами авторів (дає змогу об'єднати роботи одного автора) і назвами документів.

*Хронологічне групування* – за датами видання або прийняття документа у прямій або зворотній хронології дає змогу простежити розвиток тієї або іншої проблеми, показати історичну по-



слідовність розвитку ідей окремого автора з конкретного питання.

*Типологічне групування* дає змогу виокремити документи одного виду видання: книги, статті та ін.

*Рекомендаційне групування* орієнтоване на надання консультаційної допомоги користувачеві та існує в різних варіантах: від загального до конкретного, від простого до найскладнішого.

У персональних довідках матеріал може групуватися за окремими розділами, хронологією, алфавітом назв творів. При цьому, якщо прізвище автора винесено у заголовок, його можна опустити у бібліографічному описі.

Нижче, для прикладу, подаємо можливу послідовність та особливості розміщення документів:

1. Перелік праць особи за алфавітом назв або за хронологією.

Праці автора, написані у співавторстві, подаються за алфавітом назв праць; відомості про співавторів наводяться у відомостях про відповідальність у тому ж порядку, як наведено в документі. Прізвище автора, якому присвячено довідку, доцільно виокремити, підкреслити або можна подати тільки його прізвище, зазначивши, що ця праця підготовлена у співавторстві. Наприклад: *Глобалізація і безпека розвитку / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко, О. М. Гончаренко та ін. / НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2001. – 734 с.*

У разі необхідності зазначаються імена всіх співавторів.

2. Праці, в яких особа є перекладачем, редактором, упорядником, рецензентом.

3. Література про життя і творчість особи.

При описі публікацій, що надруковані в однойменних виданнях, у другому й наступних із розташованих поряд описів статей з одного документа ідентичні відомості про видання замінюються словами «там само», «там же» (рос.) (в описі документів іноземними мовами – «*ibid.*») і зазначаються відповідні сторінки. Якщо ідентична назва документа, можна писати «те саме», «то же» (рос), «*idem*».

*Редагування письмових тематичних довідок* – наукове, літературне та бібліографічне – здійснюється виконавцями та редактором після закінчення основної роботи над довідкою.

*Наукове редагування* здійснюється з метою:

- ♦ встановлення релевантності включених до списку літератури документів темі запиту;
- ♦ перевірки якості обстеження джерел інформації шляхом вибіркового контрольного перегляду використаних джерел;
- ♦ аналізу схеми розташування матеріалу;
- ♦ перевірки відповідності формулювання заголовка довідки та назв її розділів сучасній науковій термінології;
- ♦ перевірки відповідності змісту документів назвам розділів і підрозділів, в яких вони вміщені;
- ♦ аналізу характеру анотацій та перевірки їх відповідності читачькому й цільовому призначенню довідки;
- ♦ перевірки повноти складу довідково-пошукового апарату довідки.

*Літературне редагування* передбачає усунення стилістичних та орфографічних помилок у тексті, редагування мови і стилю передмови (пояснювальної записки), анотацій, рефератів, формулювання заголовка й назв розділів і підрозділів тощо.

*Бібліографічне редагування* здійснюється з метою перевірки відповідності бібліографічного опису документа вимогам чинних державних стандартів, перевірки правильності послідовності розташування бібліографічних записів.

### **Оформлення бібліографічної довідки**

За структурою тематична довідка (складна) включає: заголовок, підзаголовок, передмову, зміст, основну частину, список використаних джерел інформації, допоміжні покажчики (за необхідності), вихідні відомості.

*Заголовок* відображає назву і розкриває тему довідки.

*Підзаголовок* відображає хронологічні межі включеної літератури, види документів тощо.

У *передмові* (пояснювальній записці) вміщується пояснення щодо підготовленої довідки – критеріїв відбору й способів групування матеріалу, методів бібліографічного пошуку, її специфіки тощо.

У *змісті* наводиться перелік заголовків розділів (підрозділів) та інших частин довідки.

*Основна частина* довідки складається з упорядкованих бібліографічних записів.

*Список використаних джерел інформації* подається наприкінці бібліографічної довідки або в тексті листа-відповіді, включає перелік видань, каталогів, картотек та БД, на основі яких виконувався інформаційний пошук. При використанні великої кількості джерел пошуку допускається подавати «Список основних використаних джерел».

*Допоміжні покажчики* укладаються при виконанні складних бібліографічних довідок, які за обсягом та за структурою наближаються до бібліографічних покажчиків, і є частиною довідкового апарату бібліографічної довідки, що допомагає орієнтуватися у її змісті та розкриває різні аспекти основного тексту з посиланням до відповідних бібліографічних записів. Допоміжні покажчики можуть бути іменними, хронологічними, предметними, географічними тощо.

*Вихідні відомості* – сукупність даних, що надають інформацію про підготовлену довідку, а саме:

- ◆ назва бібліотеки та підрозділу, яким було підготовлено документ;
- ◆ прізвища виконавців і редактора;
- ◆ дата виконання.

У *додатках* до бібліографічної довідки користувачеві можуть надаватися тексти першоджерел, ксеро-, фотокопії документів, ілюстративний матеріал тощо, кількість та назви яких відповідно фіксуються у супровідних листах.





## Адресна бібліографічна довідка

*Адресна бібліографічна довідка* засвідчує наявність або (вказує) місцезнаходження документа у фондах конкретної бібліотеки, науково-інформаційного закладу.

Починається адресний бібліографічний пошук із каталогів бібліотеки, до якої надійшов запит. У разі відсутності документа у фонді даної бібліотеки основними джерелами пошуку є друковані та електронні каталоги, як окремих бібліотек, так і зведені, що містять інформацію про наявність видань у відомчій або регіональній системі бібліотек.

Слід мати на увазі, що при здійсненні адресного пошуку перш за все необхідно звернутися до бібліографічних покажчиків, які містять відповідну інформацію про наявність видання в бібліотеках України, адже конкретна мета адресного пошуку – отримати першоджерело інформації (конкретну книгу, журнал, статтю). Якщо у вітчизняних бібліографічних покажчиках немає відомостей про необхідний документ, то надалі пошук відбувається за зарубіжними друкованими і електронними джерелами.

При визначенні місцезнаходження видань XV – початку XX ст. використовуються зведені каталоги: «Славянские книги кирилловской печати XVI–XX вв.» (К., 1985); «Описание изданий гражданской печати, 1708 – янв. 1725» (М.; Л., 1955); «Описание изданий, напечатанных кириллицей, 1689 – янв. 1725» (М.; Л., 1958); «Описание изданий напечатанных при Петре I: Свод. каталог, доп. и прил.» (Л., 1972); Запаско Я., Ісаєвич Я. «Пам'ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні (1574–1800)» (Кн. 1–2. – Львів, 1981–1984); «Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века, 1725–1800: В 5 т.» (М., 1962–1967); «Книги первой четверти XIX века» (К., 1961); «Сводный каталог русской нелегальной запрещенной печати XIX века: В

З ч.» (М., 1977); «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1798–1916»: Бібліогр. покажч. (Вип. 1–5. – К., 1996–2003); «Українська книга у фондах Національної парламентської бібліотеки України. Україномовна книга, 1808–1923» (К., 1996); «Друкований зведений каталог українськомовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923» (Вип. 1. 1808–1900. К., 1999); «Книги українською мовою у фондах ХДНБ ім. В. Г. Короленка (1798–1923): Друк. каталог» (Вип. 1–5. – Х., 1995–1997); «Українська книга в фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горького» (О., 1991–1995) тощо.

Друкованими джерелами адресного бібліографічного пошуку, що містять зведену інформацію про іноземні видання, є: «Каталог нових іноземних книг, що надійшли до великих бібліотек м. Києва» (К., 1986 – ); «Зарубежные периодические издания в фондах ЦНБ и библиотек научных учреждений АН УССР, 1665 –1975: [Свод. каталог]» (Т.1–5. – К., 1980–1985) та каталоги за періоди 1976–1980, 1981–1985, 1985–1989; «Каталог іноземних періодичних видань, передплачених бібліотеками України. Суспільні науки». (К., 1978–2000); «Зарубіжні періодичні видання у фондах Національної парламентської бібліотеки України (за 1950–2000 рр.): Ретросп. бібліогр. покажч.» (К., 2001); «Ретроспективный сводный указатель иностранных периодических и продолжающихся изданий, имеющихся в крупнейших библиотеках СССР, 1750–1965. Естественные науки. Техника. Медицина. Сельское хозяйство: В 6 т.» (М., 1974–1979); «Сводный каталог научно-технической литературы» / ГПНТБ» [на CD-ROM] (М., 1998–2003) та ін. покажчики такого типу.

Результатом здійснення адресного пошуку має бути:

- ♦ повний бібліографічний опис документа із зазначенням шифру зберігання документа в бібліотеці, до якої надійшов запит;
- ♦ бібліографічний опис документа, що дозволяє його ідентифікувати із запитуваним, із зазначенням місцезнаходження документа у фондах іншої бібліотеки (бібліотек).

Бувають випадки, коли для здійснення адресного пошуку необхідно уточнити невірно наведені або викривлені дані про документ, подані в бібліографічному запиті користувача.

При негативному результаті адресного пошуку після обов'язкового підтвердження бібліографічного опису документа за бібліографічними показниками запит може бути переданий для виконання по міжбібліотечному абонементу в бібліотеку, фонди якої відповідають профілю замовлення.



## Уточнювальна бібліографічна довідка

*Уточнювальна бібліографічна довідка* встановлює або уточнює елементи бібліографічного опису, які відсутні або неточно наведені в запиті користувача.

Часто запити на уточнення вихідних відомостей про документ з'являються у випадку, коли користувач отримує відмову на видання або самостійно не знаходить його у каталогах бібліотеки. У такому разі бібліографові потрібно допомогти читачеві здійснити уточнювальний бібліографічний пошук, а після отримання результатів (виправлене прізвище автора, уточнена назва періодичного видання тощо) перевірити наявність документа у фондах бібліотеки.

При всій різноманітності уточнювальних бібліографічних запитів найпоширенішими є уточнення:

- ♦ автора книги;
- ♦ назви документа;
- ♦ джерела публікації статті, відбитку;
- ♦ даних про періодичне видання або видання, що продовжується;
- ♦ вихідних даних (місце видання, рік, обсяг).

Для виконання таких довідок використовуються каталоги бібліотеки, видання національної бібліографії та ретроспективні бібліографічні покажчики універсального та галузевого змісту.

*Типовими бібліографічними помилками* у запитах читачів є:

- ♦ неточності у поданні прізвища, ініціалів автора;
- ♦ скорочення й помилки у назвах книг і періодичних видань, (помилки в словах, пропуск слів);
- ♦ подання прізвища перекладача або редактора як автора;
- ♦ подання назви статті, розділу книги, заголовка тому або випуску багатотомного видання як окремого видання;
- ♦ відсутність в області відповідальності найменування колективу у продовжуваному виданні, матеріалах конференцій тощо;

- ♦ наведення опису іноземного видання українською або російською мовою.

При виконанні уточнювальної довідки на *першому* етапі бібліографові під час бесіди з читачем необхідно:

- ♦ з'ясувати елементи бібліографічного опису, які необхідно уточнити;

- ♦ уточнити тематичну або галузеву належність документа;

- ♦ отримати від читача найповніші відомі йому дані про документ;

- ♦ з'ясувати додаткові відомості про автора (наприклад, період і фах його діяльності або інші роботи автора, які відомі читачеві), місце видання праць тощо;

- ♦ встановити джерело отримання інформації про даний документ, щоб оцінити ймовірність її достовірності.

На *другому* етапі з метою забезпечення оперативного пошуку бібліографові необхідно на основі знання довідково-бібліографічних ресурсів бібліотеки:

1. Обрати як вихідні один–два елементи, що характеризують документ (автор, заголовок, тема, галузь знання, місце видання, видавництво, рік видання, мова видання, вид видання тощо), які є найперспективнішими для успішного пошуку. Виявлення пріоритетної ознаки пошуку документа дає можливість визначити коло, характер і послідовність перегляду джерел інформації.

2. Обрати першочергові джерела для пошуку.

3. Визначити логічно обґрунтовану послідовність звернення до бібліографічних джерел.

На *третьому* етапі здійснення пошуку доцільно починати, по можливості, з перевірки джерела, в якому дано посилання на документ. Якщо посилання не дає необхідної бібліографічної інформації, містить помилку, слід продовжити пошук за відповідними бібліотечно-інформаційними ресурсами.

*Приклад.* Необхідно визначити, де було опубліковано статтю Б. Патона «Космические технологии на рубеже третьего тысячелетия». Приступаючи до виконання запити, бібліографу не потрібно відразу звертатися до «Літопису журнальних статей», а, орієнтуючись на галузь та

хронологічні рамки, варто розпочати пошук з відповідної теми серії реферативного журналу (ВІНТІРАН), а саме – з авторських покажчиків. При пошуку аналітичної наукової інформації кінця 90-х років ХХ ст. доцільно звернутися до відповідної серії Українського реферативного журналу «Джерело» (якщо стаття опублікована в Україні).

Уточнення публікації про відому особу доцільно розпочинати з каталогу, картотеки персоналій або біобібліографічних чи галузевих ретроспективних бібліографічних покажчиків. У цьому процесі останніми роками дедалі частіше первинним джерелом інформації стають електронний каталог та інші бібліографічні, реферативні, політематичні бази даних, що активно створюються і доступні користувачам.

Пошук на визначення (уточнення) автора книги (відомі заголовки, рік видання) доцільно розпочинати з перегляду таких джерел:

- ♦ електронний або традиційні (систематичний, предметний) каталоги;
- ♦ державні бібліографічні покажчики книг України або зарубіжних країн (відповідні розділи або допоміжні покажчики);
- ♦ політематичні бази даних;
- ♦ поточні та ретроспективні тематичні і галузеві бібліографічні списки літератури до праць, покажчики даного автора (відповідні розділи або допоміжні покажчики).

При бібліографічному пошуку на уточнення назви документа (відомі автор, вихідні дані) доцільно використовувати:

- ♦ алфавітний каталог;
- ♦ електронні каталоги найбільших бібліотек світу;
- ♦ біобібліографічні та персональні бібліографічні покажчики;
- ♦ державні бібліографічні покажчики України або зарубіжних країн (іменні покажчики);
- ♦ бази даних;
- ♦ прикнижкові та пристатейні списки літератури до праць даного автора.
- ♦ При бібліографічному пошуку з метою уточнення вихідних даних про статтю (відомі автор, тема) використовуються:



- ◆ бібліографічна, реферативна база даних відповідного галузевого напрямку;
- ◆ систематична картотека статей;
- ◆ краєзнавча картотека;
- ◆ біобібліографічні та персональні бібліографічні покажчики;
- ◆ поточні видання національної бібліографії України і зарубіжних країн (іменні покажчики);
- ◆ тематичні, політематичні бази даних;
- ◆ поточні та ретроспективні тематичні та галузеві бібліографічні покажчики (іменні або предметні покажчики);
- ◆ прикнижкові та пристатейні списки літератури до праць даного автора.

У випадку, коли відомі заголовки (*тема статті*), джерело й рік публікації і необхідно встановити автора, пошук доцільно розпочати з перегляду зазначеного джерела. Далі джерелами пошуку можуть бути:

- ◆ систематична картотека статей;
- ◆ краєзнавча картотека;
- ◆ поточні покажчики змісту періодичних видань (національні та зарубіжних країн), ретроспективні тематичні та галузеві бібліографічні покажчики (відповідні розділи або предметні покажчики); бази даних;
- ◆ бібліографічні покажчики змісту періодичних видань. Наприклад, при пошуку статей XVIII – початку XX ст. необхідно звернутися до покажчика конкретного видання або декількох, близьких за тематикою. Наявність таких покажчиків відображено у виданнях: Пеленський Є. Ю. «Бібліографія української бібліографії» (Львів, 1934), «Джерела українознавства. – Вип. 2: Бібліографія бібліографічних посібників українських періодичних видань» (К., 1998), «Указатели содержания русских журналов и продолжающихся изданий 1755–1970 гг. / Ю. И. Масанов, Н. В. Ниткина, З. Л. Титова» (М., 1975); «Русская периодическая печать: Указ. содержания: 1728–1995» (СПб., 1998); «Указатели содержания русских дореволюционных газет: Библиогр. указ.» (Л., 1986)

тощо. Широкий спектр інформації у покажчиках: «Указатель к русским повременным изданиям и сборникам за 1703–1802 гг.» (СПб., 1898); «Систематичний покажчик до періодичних видань Київського університету (1861–1960)» (Вип. 1–2. – К., 1963); «Сводный каталог сериальных изданий России (1801–1825). Журналы» (Т.1–2. – СПб., 1997–2000); «Философское содержание русских журналов начала XX века: Статьи, заметки и рецензии в литературно-общественных и философских изданиях 1901–1922 гг. : Библиогр. указ.» (СПб., 2001) тощо.

Бібліографічна діяльність у напрямі створення покажчиків змісту окремих журналів нині значно активізувалася (наявні покажчики до часописів «Дзвони», «Літературно-науковий вістник», «Назустріч», «Пам'ятки України», «Український історичний журнал» та ін., які є джерелом оперативного уточнення відомостей про публікації даного журналу), тому варто завжди перевіряти наявність ретроспективних покажчиків і використовувати їх в першу чергу.

При уточненні вихідних даних, назви, років виходу тощо *періодичного видання або видання, що продовжується*, використовуються такі складові ДБА:

- ♦ алфавітний каталог періодичних видань і видань, що продовжуються;

- ♦ ретроспективні бібліографічні покажчики, наприклад:

Ігнатієнко В. «Бібліографія української преси, 1816–1916» (Х.; К., 1930); «Каталог дореволюційних газет, що видавалися на Україні (1822–1916): Публ. фонду ЦНБ АН УРСР» (К., 1971); «Україномовна преса Росії, 1905–1907: Анот. покажч. період. видань» (К., 1987); «Періодичні видання УРСР, 1917–1960: Газети.» (Х., 1965); «Періодичні видання УРСР, 1918–1950: Журнали» (Х., 1956); «Періодичні видання УРСР, 1951–1960: Журнали» (Х., 1965); «Періодичні видання УРСР: Журнали, 1961–1975» (Х., 1984), «Указатель периодических и продолжающихся изданий научной библиотеки СГУ, 1703–1917» (Симф., 1996); Мартинюк М. «Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914–1939): Матеріали до бібліогр.» (Л., 1998);



«Періодика Західної України 20–30-х рр. ХХ ст.: Матеріали до бібліогр.» (Т.1–4. – Л., 1998–2001), Лисовский Н. М. «Библиография русской периодической печати, 1703–1900» (Пг., 1915); «Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века, 1725–1800. – Т. 4. Периодические и продолжающиеся издания» (М., 1966); «Историческое разыскание о русских повременных изданиях и сборниках за 1703–1802 гг., библиографически и в хронологическом порядке описанных А. Н. Неустроевым» (СПб., 1874); «Русская периодическая печать» (М., 1957–959); Беляева Л. Н., Зиновьева М. К., Никифоров М. М. «Библиография периодических изданий России, 1901–1916» (Т. 1–4. – Л., 1958–1961); «Периодическая печать СССР, 1917–1949: Журналы, труды, бюллетени» (М., 1955–1963); «Газеты СССР, 1917–1960» (М., 1970–1984) тощо.

Якщо відоме місце видання документа, доцільно скористатися в першу чергу покажчиками, присвяченими окремим регіонам:

«Періодичні видання Подільської губернії (1838–1917): Покажч.» (Л.; К., 1999); «Українські періодичні видання для жінок в Галичині (1853–1939 рр.): Анот. каталог» (Л., 1960); Романюк М. М., Галушко М. В. «Українські часописи Коломиї (1865–1994): Іст.-бібліогр. дослідж.» (Л., 1996); Романюк М. М., Галушко М. В. «Українські часописи Північної Буковини (1870–1940): Іст.-бібліогр. дослідж.» (Л., 1999); Павлюк І. З. «Українські часописи Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя (1917–1939): Анот. покажч.» (Л.; Луцьк, 1997); Романюк М. М., Галушко М. В. «Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: Іст.-бібліогр. дослідж.» (Т.1–3. – Л., 2001–2003); Дроздовська О. «Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.): Іст.-бібліогр. дослідж.» (Л., 2001); Галушко М. «Українські часописи Станіслава (1879–1944): Іст.-бібліогр. дослідж.» (Л., 2001); Савка М. «Українська еміграційна преса у Чехословацькій Республіці (20–30-ті рр. ХХ ст.): Іст.-бібліогр. дослідж.» (Л., 2002) тощо.

При уточненні назв іноземних серіальних чи періодичних видань необхідно насамперед звертатися до зведених бібліографічних покажчиків періодичних видань, національних, міжнародних, галузевих покажчиків. Одне з основних джерел пошуку – міжнарод-



ний довідник періодичних видань «*Ulrich's International Periodical Directory*» (N. Y.; L., 1943–), який охоплює основні журнали з усіх галузей знань, що видаються в усьому світі та «*The Serials Directory: An International Reference Book*». (10th ed., Birmingham, 1996). До того ж, у першому із названих довідників можна знайти відомості про українські періодичні видання, що паралельно виходять у перекладах іноземними мовами.

Національна бібліотека України  
імені В. І. Вернадського  
АКТ № 160-20  
2005

~~Національна бібліотека України  
імені В. І. Вернадського~~

## Фактографічна довідка

*Фактографічна довідка* – відповідь на разовий запит користувача, що містить фактографічні відомості (хронологічні, біографічні, топографічні, адресні, статистичні), конкретну інформацію про події, процеси, явища тощо.

Фактографічні довідки виходять за межі бібліографічної діяльності, однак у практиці довідково-бібліографічного обслуговування вони посідають важливе місце. Фактографічна довідка крім відповіді за суттю запиту, як правило, містить вказівку на джерело, з якого взяті відомості, або надає для порівняння інформацію з декількох джерел.

При фактографічному пошуку об'єктом є факт, відображений у документі. Фактографічною інформацією є:

- ◆ фото-, кіно-зображення різноманітних явищ матеріального світу;
- ◆ хронологічні характеристики явищ, подій;
- ◆ техніко-економічні показники, які характеризують параметри техніки, обладнання, предметів, об'єктів тощо;
- ◆ креслення, схеми, рисунки, описи процесів та пристроїв;
- ◆ географічні атласи, мапи, схеми;
- ◆ прізвища та імена людей, назви установ, організацій, фірм, компаній, країн, міст, поселень, рік, озер, морів, океанів, гір, урочищ тощо;
- ◆ фізичні, механічні, математичні моделі;
- ◆ хімічні, фізичні, математичні та ін. формули;
- ◆ результати безпосередніх спостережень;
- ◆ теоретичні положення, прогнози, гіпотези у виробництві, науці, культурі тощо.

Доволі частими є запити щодо пошуку статистичних відомостей, які характеризують певні досягнення чи стан економічного розвитку окремих країн, галузей виробництва, сфер науки, культури.

Фактографічні довідки виконуються для органів державної та виконавчої влади, редакцій місцевих газет, журналів та ін. Із фактографічними запитамі користувачі звертаються при підготовці доповідей, рефератів, різноманітних наукових праць.

*Приклади фактографічних запитів:*

В якому році був запущений перший штучний супутник Землі? Яка кількість населення України? Що означає слово «глобалізація»? і т. п.

При виконанні фактографічних довідок здебільшого використовуються *довідкові видання* – видання, що містять короткі відомості наукового чи прикладного характеру, розміщені у порядку, зручному для їх швидкого пошуку.

Здійснюючи фактографічний пошук, слід звертатися до новітніх джерел.

У залежності від специфіки типових запитів та особливостей предмета пошуку до роботи залучаються такі види видань:

- ♦ для встановлення значення термінів, аббревіатур, їхнього правопису, походження, перекладу іншомовних слів тощо – *словники (тлумачні, термінологічні, скорочень, орфографічні тощо)*;
- ♦ для встановлення дат, біографічних відомостей, різноманітних фактів – *довідково-енциклопедичні видання*;
- ♦ для встановлення місцезнаходження географічних об'єктів – *географічні, картографічні, довідково-енциклопедичні видання*;
- ♦ для встановлення статистичних відомостей – *статистичні довідники, періодичні видання*;
- ♦ для пошуку цитат, крилатих висловів, встановлення їхніх джерел – *збірники цитат, крилатих висловів, літературні тексти першоджерел*.

Якщо в довідкових виданнях не знаходяться запитувані дані, потрібно продовжувати пошук, звернувшись безпосередньо до первинних документів (книг, періодичних видань тощо, тематика яких відповідає змісту запиту).

Сучасні можливості ДБА бібліотеки дозволяють здійснювати пошук як за друкованими виданнями, так і за їхніми електронними аналогами.





## **Використання електронних інформаційних ресурсів при виконанні бібліографічних довідок**

Стрімкий розвиток нових інформаційних технологій вносить суттєві зміни в процеси створення, пошуку та використання інформації. Автоматизація впливає на якість довідково-бібліографічного обслуговування, в більшості випадків значно скорочуючи час користувача на пошук бібліографічної та фактографічної інформації.

Наявні в бібліотеці бази даних (фактографічні, бібліографічні, повнотекстові, реферативні тощо) є важливою частиною сучасного ДБА (перелік основних БД НБУВ див. у дод. 11).

З одного боку, поширення електронних інформаційних ресурсів суттєво розширює можливості бібліографічного пошуку, з іншого – ускладнюється вибір оптимального джерела пошуку. Адже їх рекомендація користувачеві потребує вивчення, оцінки, порівняння ЕІР, певного досвіду їх використання.

З метою популяризації та ефективного використання електронних ІР співробітники бібліотек повинні своєчасно відображати нові надходження БД на компакт-дисках у системі каталогів бібліотеки, вивчати їхню структуру, готувати пам'ятки, інструкції, анотовані каталоги, що розкривають їхній зміст та інформаційне наповнення, проводити семінари, групові та індивідуальні консультації, здійснювати обслуговування користувачів.

Бібліограф допомагає користувачеві у разі необхідності обрати ЕІР, потенційно релевантний запиту, сформулювати пошуковий припис, здійснити пошук, оцінити його результати. Важливе значення має стратегія автоматизованого бібліографічного пошуку, який включає:

- ◆ аналіз запиту;

- ◆ визначення предметних рубрик, ключових слів, термінів, дескрипторів, їхніх взаємозв'язків;
- ◆ доповнення переліку пошукових термінів синонімами, асоціативними термінами;
- ◆ подання визначених пошукових термінів мовою, що застосовується у БД;
- ◆ формування пошукового припису;
- ◆ оцінка результатів пошуку;
- ◆ відбір джерел, релевантних запиту;
- ◆ запис релевантних результатів у вигляді файла.

Серед переваг автоматизованого пошуку відзначимо такі, як: оперативність, багатоаспектність пошуку, можливість швидко змінити його стратегію чи конкретизувати, розширити або звузити хронологічні межі, можливість застосовувати складні логічні комбінації пошукових термінів. Знайдену інформацію можна переглянути, відбираючи конкретні бібліографічні записи за результатами пошуку у реферативно-бібліографічних БД або фрагменти чи повні тексти – з повнотекстових. Далі відібрану інформацію слід опрацьовувати згідно з потребами користувача (формувати у цілісний документ, зберігати окремими файлами або роздрукувати тощо).

Електронні каталоги, зокрема НБУВ (<http://www.nbuv.gov.ua>) дають змогу здійснювати пошук за такими основними елементами: автор, редактор, укладач, рік видання, слова з назв, ключові слова, індекс ББК, шифр документа тощо.

Використання електронного аналога реферативного журналу «Джерело» (К., НАН України. НБУВ; ІПРІ) – загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова» набагато полегшує пошук, який здійснюється шляхом уведення пошукових термінів (прізвищ авторів, редакторів, укладачів, слів з назв публікацій і текстів їх рефератів, індексів Рубрикатора НБУВ, року видання тощо) і за тематичними розділами в межах запропонованого меню. У БД відображається зміст монографій, енциклопедій, довідників, словників, періодичних видань, збірників наукових праць, матеріалів конференцій, авторефератів дисертацій, препринтів тощо.

Зручний у користуванні електронний путівник по ресурсах Інтернету, розроблений та постійно оновлюваний фахівцями Центру комп'ютерних бібліотечних технологій НБУВ. Завдяки йому можна легко вийти на електронні адреси бібліотек України, національних бібліотек зарубіжних країн, наукових спеціалізованих бібліотек, де представлені їхні загальнодоступні інтерактивні каталоги. Наприклад, каталог найбільшої бібліотеки світу – Бібліотеки Конгресу (США) – відображає нині понад 12 млн книг 450 мовами, опублікованих починаючи з 1898 р. (<http://lcweb.loc.gov>). Через сайт бібліотеки Конгресу США можливий доступ до служби Z39.50 для здійснення пошуку в БД 300 інших бібліотек.

На сайті Національної парламентської бібліотеки України (НПБУ) крім електронного каталогу та тематичних баз даних <http://nplu.kiev.ua> представлено *Електронну картотеку статей*, що містить бібліографічні описи окремих складових частин (статей та розділів) збірників наукових праць і продовжуваних видань, яка ведеться з 1995 р. Перевагами використання БД «*Політика і політики у дзеркалі періодичних видань*» (<http://www.nplu.kiev.ua/dbtw-wpd/cuprc.htm>) та «*Політематичної бази даних бібліографічних записів статей з періодичних видань*» (<http://www.nplu.kiev.ua/dbtw-wpd/dio.htm>) є вихід на більшість їхніх повних текстів завдяки гіперпосиланням.

Електронні картотеки на свої фонди пропонують в онлайн-доступі Дніпропетровська обласна наукова бібліотека, Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка та ін. Кількість бібліотек та змістове наповнення їх ЕІР щороку зростають.

Безперечно, доцільно перш за все розпочинати пошуки в електронних інформаційних ресурсах регіону чи установи, де працює або навчається користувач.

Звернення до спеціальних пошукових засобів Інтернету також є важливим джерелом в одержанні бібліографічної інформації, що значно доповнює і розширює інформаційний потенціал бібліотеки і перелік послуг, які надаються користувачам.



За якісними параметрами серед сотень пошукових систем найпопулярнішими та найефективнішими є: Google (<http://www.google.com.ua/>) (інтелектуальна система, що враховує популярність веб-сторінок в Інтернет), All The Web (<http://www.alltheweb.com/>), DMOZ: Open Directory Project (<http://dmoz.org>), Alta Vista (<http://www.altavista.com/>); HotBot (<http://www.hotbot.com>), OpenText (<http://www.opentext.com>); Web Crawler (<http://www.webcrawler.com>); Excite (<http://library.ucr.edu>); Magellan (<http://www.mckinley.com>) та ін.

Орієнтована на пошук наукової інформації пошукова система Scirus (<http://www.scirus.com>) дозволяє виявляти бібліографічну і реферативну наукову інформацію та містить гіперпосилання на повні тексти.

Велику колекцію електронних довідкових видань, енциклопедій можна знайти за адресою: <http://www.ref.desk/>.

*Українські ресурси доцільно шукати:*

на україномовних серверах за допомогою пошукових систем: «Мета» (Харків <http://www.meta.kharkiv.net>), ASearch (Київ <http://www.avanport.com/rus/>), Український портал <http://www.uaportal.com/index.html>) та ін. Список www-серверів в Україні: <http://weblist.gu.net>. Каталог українських Інтернет-ресурсів знаходиться на сервері інформаційного центру «Електронні вісті».

Російськомовні матеріали можна знаходити, користуючись: Яндекс (<http://www.yandex.ru/>), Rambler – містить найбільшу базу даних російських ресурсів (<http://www.rambler.ru/>), Апорт (<http://aport.ru/>), Ау! (<http://www.au.ru/>), системою «Паук» (<http://spider.raser.ru/>) тощо. List.ru – каталог російських Інтернет-ресурсів <http://www.list.ru/>.

Пошукові системи розповсюджені в значно більшій кількості, ніж електронні довідники. Крім того, їхня кількість невпинно зростає.

Слід мати на увазі, що кожний новий запит викликає новий пошук, вихідні умови якого визначає користувач, і який відбувається в уже зміненому інформаційному середовищі. Тому важливо знати загальні принципи пошуку інформації в електронному середовищі, володіти прийомами пошуку в мережі Інтернет, а

також мати конкретні знання щодо галузевої джерельної бази ресурсів, відповідної темі запиту.

У практиці довідкових служб поширюється форма роботи з користувачем на основі попередньої домовленості телефоном, листом, або за угодою. Це дає можливість спланувати режим роботи співробітника, узгодити й визначити термін конкретного інформаційного пошуку, обстежити попередньо джерела інформації, визначити стратегію пошуку і в результаті – заощадити час користувача, відведений для наукової праці чи виконання виробничого завдання.

Ефективний пошук у мережі Інтернет потребує постійного вивчення її ресурсів, можливостей доступу, умов та використання певних БД, досвіду та навичок.

З цією метою необхідно систематично вивчати інформаційне середовище, стежити за розвитком насамперед довідково-бібліографічних ІР, представлених в Інтернеті.

## Облік та аналіз інформаційно-бібліографічних послуг

Основною метою обліку наданих інформаційно-бібліографічних послуг є отримання інформації про тематико-видовий склад запитів, їх кількісне та якісне виконання, використання довідково-бібліографічного апарату, категорії користувачів. На основі аналізу виконання бібліографічних довідок здійснюється керівництво розвитком ДБО, вживаються заходи щодо його оптимізації, удосконалення ДБА. Облік є засобом контролю за станом ДБО. Дані обліку відображають реальні потреби в бібліографічному обслуговуванні та наданні фактографічної інформації.

Виконані за запитом користувачів довідки та консультації фіксуються у «Книзі обліку довідок». Облік наданих інформаційних послуг доцільно вести в усіх підрозділах бібліотеки за єдиною методикою. Це дозволить адекватно зіставляти статистичні дані. Показники задоволених і незадоволених запитів дають змогу проаналізувати використання ДБА та його можливості, професійний рівень бібліографів, які здійснювали бібліографічний пошук.

Результати розподілу наданих довідок за галузями знань та джерелами виконання аналізуються в комплексі з іншими статистичними показниками роботи бібліотеки чи підрозділу.

Книга обліку довідок надає можливість проаналізувати частоту звернень до різних частин ДБА, зробити висновки про їхню надійність з точки зору повноти відображення бібліографічної інформації, трудомісткості пошуку. Це також дозволяє здійснювати необхідні заходи щодо удосконалення ДБА, доукомплектування ДБФ відсутніми виданнями та ЕІР.

Організація системи обліку має здійснюватися за умови єдиного підходу до визначення тематико-видової характеристики довідок та консультацій, точності записів про отримані запити та результати їх задоволення.



Облік здійснюється згідно з діючими державними стандартами. *За одиницю обліку виконаної довідки* незалежно від позитивного чи негативного результату пошуку вважається:

- ♦ підбір джерел інформації за однією темою запиту;
- ♦ уточнення бібліографічного опису одного документа;
- ♦ виявлення однієї фактичної відомості;
- ♦ перевірка наявності у фондах бібліотеки (бібліотек) одного видання.

*Одиницею обліку консультації* є проведена бібліографічна консультація за одним із видів бібліографічного пошуку або методична консультація за одним запитом.

При *оперативному обслуговуванні* у «Книзі обліку усних довідок» (дод. 1) записуються такі дані: дата, порядковий номер, номер читацького квитка, зміст запиту; індекс ББК (УДК), використані джерела інформації, вид довідки, негативна відповідь, виконавець, інші відомості (примітки). Зразок форми обліку виконаних довідок по ЕІР наведено у дод. 3.

*Зміст запиту* відображає його тему. Формулювання його має бути лаконічним, проте таким, що розкриває суть запиту; крім цього, доцільно конкретизувати особливі вимоги (щодо видів документів, ступеня повноти, хронології пошуку тощо).

У випадку, коли задоволення запиту потребує поетапного довідково-бібліографічного пошуку, його доцільно послідовно зафіксувати за наданими в процесі цього типами довідок. Наприклад, читачеві необхідно визначити місцезнаходження іноземного періодичного видання (адресна довідка), відомого за аббревіатурою «AJES». При виконанні такого запиту спочатку необхідно розкрити аббревіатуру журналу (уточнювальна довідка); далі, за вже відомою його повною назвою, здійснити пошук бібліотеки-фондоутримувача (адресна довідка). У цьому випадку записується виконання двох довідок: уточнювальної та адресної.

*Галузь знання* позначається відповідним класифікаційним індексом за схемою, прийнятою в даній установі (ББК або УДК). У випадку, коли запит користувача стосується кількох галузей знань

або знаходиться на їх межі, наводяться основний та додатковий індекси.

*Використані джерела* відображають назви довідника, бібліографічного покажчика, розподілу фонду за схемою класифікації бібліотеки, бази даних тощо. Інформаційні джерела, за якими виконувалася довідка, записуються у загальноприйнятій (погодженій у підрозділі) скороченій формі. Якщо при виконанні переглядалася велика кількість довідково-бібліографічних видань, то можна записати основні джерела пошуку з позначкою «та ін.» чи подати назви в узагальненому вигляді, наприклад: «Довідники з історії України» або «РЖ» (реферативні журнали) з ... наук», «ЛЖС» («Літопис журнальних статей»), «ЛК» («Літопис книг») тощо, або ж записуються шифри, класифікаційні індекси видань.

Визначений вид довідки або надана консультація записуються скороченим літерним символом:

А – адресна довідка;

Т – тематична;

У – уточнювальна;

Ф – фактографічна;

К – консультація.

Основний показник результативності виконання довідок – *задоволення або незадоволення* (часткове або повне) інформаційного запиту. Задоволенням запиту у процесі виконання бібліографічної довідки є надання інформації, релевантної запиту користувача. *Частково незадоволений запит* – надання інформації, що не повністю відповідає запиту користувача (обмеження видами документів тощо). *Незадоволений запит* – відповідь на разовий запит, що містить мотивування неможливості надати користувачеві релевантну запиту інформацію або негативний результат, отриманий після використання усіх джерел пошуку, які потенційно могли містити запитувану інформацію. Реєструючи незадоволені запити користувачів, необхідно вказати джерела ДБА, які використовувалися для пошуку відповіді, та зазначити причину неможливості задоволення запиту. *Негативний результат* необхідно зафіксувати за допомогою індексу, який вказує на його причину: 1 – наведені

неповні вихідні дані; 2 – відсутність у ДБФ відповідних документів; 3 – незабезпеченість ДБА бібліотеки; 4 – вузькоспеціальні запити, які потребують використання ДБА інших інформаційних установ.

У випадку, коли незадоволення запиту користувача визначилося після залучення усіх можливих інформаційних ресурсів бібліотеки, бібліографічна довідка вважається виконаною, але з негативним результатом, і відповідно заноситься до книги обліку. Негативний результат пошуку буває найочевиднішим при використанні електронних ІР, коли на пошуковий припис користувач отримує повідомлення: «результат пошуку – 0».

Результати аналізу незадоволених запитів дають можливість:

- виявити прогалини у формуванні ДБА бібліотеки;
- визначити напрями удосконалення ДБА;
- врахувати цю проблему в системі підвищення кваліфікації бібліографів;
- визначити нові інформаційні потреби користувачів.

При виконанні довідок за БД негативні відповіді, залучені електронні джерела інформації та пошукові системи також обов'язково фіксуються. Вивчення незадоволених запитів читачів при обслуговуванні ЕІР дає можливість визначити стратегію комплектування електронних ресурсів, доукомплектувати БД з метою розширення їх тематичного діапазону чи заповнення хронологічних прогалин; виявити відсутні документи у повнотекстових чи реферативних БД власної генерації та спрямувати зусилля на їх поповнення, запобігти появі аналогічних незадоволених запитів у майбутньому.

У графі «Примітки» фіксують додаткові відомості щодо виконання даної довідки (залучення довідково-бібліографічних фондів або працівників інших підрозділів, перенаправлення, додаткові пояснення щодо причин незадоволення запиту тощо).

У практиці ДБО бувають відмови на етапі прийняття запиту, коли запит згідно з координацією перенаправляється до іншого підрозділу або іншої бібліотеки відповідно до їхнього профілю.

У цьому випадку черговим бібліографом разом із поясненням



причини неможливості виконання запиту в бібліотеці (підрозділі) можуть надаватися методична консультація щодо пошуку інформації, фактографічна довідка із зазначенням адреси рекомендованої бібліотеки або іншої науково-інформаційної установи.

### **Особливості обліку письмових довідок**

Запити на виконання письмових бібліографічних довідок можуть надходити телефоном, факсом, звичайною чи електронною поштою, або при безпосередньому зверненні користувача до бібліотеки. Отримані запити передаються до підрозділу-виконавця, у великих бібліотеках – переважно до відділу довідково-бібліографічного обслуговування або до спеціалізованого підрозділу бібліотеки. Довідки реєструються в «Книзі обліку письмових бібліографічних довідок» (дод. 2), де фіксуються такі основні відомості: поточний номер довідки, дата надходження й виконання, адресат (прізвище замовника або назва установи, від якої надійшов запит, адресні відомості), зміст (тема) запиту, мета запиту, тип довідки, галузь знання, хронологічні рамки, кількість назв документів, включених до списку, термін виконання, прізвища виконавців, редакторів, інші дані (примітки).

Термін виконання письмової бібліографічної довідки відлічується з дня надходження запиту до підрозділу і не повинен перевищувати одного місяця; за запитами органів державної та виконавчої влади – в узгодженні із замовниками терміни.

У разі перенаправлення письмового запиту до іншого підрозділу або бібліотеки робиться відповідний запис у книзі обліку довідок. Кореспонденту з іншого міста у встановлені терміни надсилається лист з обґрунтуванням неможливості задоволення даного запиту та/або повідомляється, куди перенаправлено запит.

Довідки друкуються в двох примірниках. Один примірник, підписаний завідувачем відділу та виконавцями, передається або надсилається разом із листом, відповідно надрукованим на офіційному бланку бібліотеки, відділу. Другий примірник тематичної довідки передається до Архіву неопублікованих бібліографічних посібників разом із заповненим бланком супровідного листа про виконання письмової довідки (дод. 8). Письмові довідки зберіга-

ються в папках у хронологічному порядку, в межах року – за порядковими номерами. Фонд бібліографічних довідок відображається у систематичній картотеці, на картках якої зазначаються: тема, кількість назв, рік виконання, порядковий номер довідки, прізвища виконавців, замовник, назва комп'ютерного файлу тощо.

Комп'ютерні файли виконаних довідок включаються до електронного архіву виконаних довідок і відповідно зберігаються. Інформація про виконані тематичні довідки відображається у звітних документах та покажчиках неопублікованих бібліографічних списків.

### **Облік довідок із застосуванням інформаційних технологій**

Первинний облік виконання довідок (дод. 1–3) традиційно здійснюється у книгах або листках обліку. Нині для виконання даного процесу можна залучати сучасні інформаційні технології, використовуючи для цього, наприклад, комп'ютерні програми Access та Excel пакета Windows, які дозволяють зберігати текстову та статистичну інформацію, замінивши традиційні облікові форми на електронні, що водночас дає можливість створити статистичні БД із ДБО, прискорити пошук та відбір даних для моніторингу інформаційних потреб користувачів.

Здійснювати первинний облік виконання бібліографічних довідок більш доцільно у програмі Access, оскільки вона надає широкі можливості використання даних, включених у табличну форму, зокрема формувати запити та звіти, розробляти додатки за допомогою макросів і модулів тощо.

Робота зі створення БД складається з кількох етапів: визначення розділів даних, конкретизація полів таблиці, визначення зв'язків між таблицями, уведення даних та створення інших об'єктів БД.

На початковому етапі визначення розділів даних (таблиць) здійснюється розподіл облікової інформації на структурні одиниці за окремими тематичними напрямками, наприклад: 1) облік виконання письмових довідок, 2) облік виконання усних довідок; 3) облік виконання запитів за ЕІР.

На етапі конкретизації полів таблиці проектується структура

тематичної таблиці, здійснюється розбивка інформації, яка має бути представлена в БД, на найменші логічні одиниці. Для таблиць з обліку ДБО основу складатимуть відомості традиційної форми обліку: дата, порядковий номер, зміст запиту, індекс ББК тощо.

При формуванні таблиці в режимі «конструктор» задаються назва поля, тип даних та опис. Важливим процесом при пошуку й сортуванні введеної інформації є вибір типу даних для кожного поля. Нижче наводимо приклад таблиці з обліку довідок, де визначено поля обліку та відповідно до них – тип даних.

Назва поля	Тип даних
Дата	Дата/час (Date/Time)
Порядковий №	Лічильник (AutoNumber)
№ читацького квитка	Текстовий (Text)
Зміст запиту	Текстовий (Text)
Індекс ББК (УДК)	Текстовий (Text)
Використані джерела інформації	Текстовий (Text)
Тип довідки	Текстовий (Text)
Негативна відповідь	Текстовий (Text)
Виконавець	Текстовий (Text)

У процесі реєстрації виконання довідок відбувається наповнення таблиць значеннями. На основі введеного масиву даних можна створювати нові та оновлювати попередні запити й звіти з надання довідково-інформаційних послуг користувачам бібліотеки. Формувати запит можна як на основі однієї таблиці, так і використовуючи відомості з кількох таблиць.

Використання Access дає змогу реалізувати функції первинного обліку, накопичення й здійснення статистичної й аналітичної обробки даних щодо задоволення інформаційних запитів користувачів.



Слід зауважити, що дані обліку бібліотечного обслуговування, виконання бібліографічних довідок використовуються виключно для їх аналізу й удосконалення обслуговування.

### **Організація статистичного обліку**

Статистичний облік має первинну та сумарну форми і ведеться у цифровому вигляді.

Основу статистичного обліку складають кількісні показники, що слугують інструментом виміру інформаційних потреб користувачів та ступеня їх задоволення у процесі ДБО. Узагальнення та аналіз кількісних показників дають змогу достовірно й точно фіксувати тенденції змін у різних аспектах ДБО.

Кількісні дані первинного обліку з оперативного ДБО отримуються шляхом щоденних підрахунків на основі «Книги обліку усних бібліографічних довідок». Кількісний облік може здійснюватися у традиційній та/або електронній формах.

Щоденні показники виконання довідок аналізуються, підраховуються й заносяться до електронних таблиць або книги обліку за видами, галузями знань тощо і в підсумку складають місячні, квартальні, річні та інші кількісні дані.

Використання інформаційних технологій для отримання статистичних показників має низку переваг порівняно з традиційними розрахунками. По-перше, не губиться алгоритм вирішення завдання, по-друге, бібліотечний фахівець звільняється від рутинної роботи з підрахунків, по-третє, суттєво економиться час. З поширенням Windows в бібліотеках для зведення та обробки статистичних даних здебільшого застосовують комп'ютерну програму Excel.

Можливості електронних таблиць Excel дозволяють при введенні первинних даних оперативно отримувати статистичні зведення за місяць, квартал, рік, кілька років, представляти абсолютні та відносні показники в звітних таблицях, у вигляді графіків та діаграм.

Після закінчення календарного року файл з усіма таблицями за рік доцільно заархівувати на жорсткому диску, скопіювати на дискету чи CD-ROM для зберігання в електронному архіві. Для

роботи в наступному році можна використовувати шаблон (копію) чистої форми або очистити в таблицях попереднього року чарунки з щоденними показниками робочих електронних таблиць, зберігаючи при цьому графі з уведеними формулами.

### **Аналіз якості надання довідково-інформаційних послуг**

Запити користувачів та результати їх виконання аналізуються з метою вивчення інформаційних потреб та ступеня їх задоволення. Аналіз якості задоволення разових інформаційних запитів здійснюється висококваліфікованим фахівцем або керівником підрозділу на основі «Книги обліку усних бібліографічних довідок» за допомогою системи критеріїв оцінки наданих джерел інформації. Зокрема:

- ◆ аналізується формулювання теми запиту (лаконічне, чітке), наявність додаткових умов пошуку (хронологія, мови документів тощо);
- ◆ перевіряється відповідність рекомендованих довідково-бібліографічних джерел запиту (за тематикою, видами документів, повнотою та оперативністю наданої інформації, хронологією);
- ◆ моделюється визначення раціонального шляху пошуку при виконанні певної довідки (зайва або недостатня кількість переглянутих джерел, послідовність їх перегляду), відповідно до обумовлених читачем вихідних умов пошуку;
- ◆ перевіряється визначення типу довідки та галузі знання;
- ◆ вивчаються причини негативної відповіді.

Аналізу виконання підлягають як задоволені запити, так і незадоволені або частково незадоволені, з метою їх зменшення та попередження.



## **Платні інформаційно-бібліографічні послуги**

Впровадження системи платних бібліографічних послуг розширює можливості задоволення інформаційних потреб користувачів, сприяє розвитку послуг, що ґрунтуються на попиті та пропозиції в умовах ринкових перетворень в Україні, а також застосуванню сучасних технологій циркуляції інформації в суспільстві.

Основною метою організації платних послуг у бібліотеці є підвищення якості обслуговування, оперативне задоволення інформаційних потреб користувачів, розвиток інформаційного сервісу.

### **Правові засади надання**

#### **платних інформаційно-бібліографічних послуг**

Бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів в Україні здійснюється відповідно до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». Ст. 22 «Права користувачів бібліотеки» визначає порядок користування послугами як безкоштовними, так і на платній основі.

Законами України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. та «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 р. визначаються основи державної політики в галузі науково-технічної інформації, порядок її формування та реалізації, питання задоволення інформаційних потреб користувачів, надання платних інформаційних послуг.

Статті 39–41 Закону «Про інформацію» дають визначення «Інформація як товар», «Інформаційна продукція», «Інформаційна послуга». На законодавчому рівні закріплено, що інформаційна продукція та інформаційні послуги громадян та юридичних осіб, які займаються інформаційною діяльністю, можуть бути об'єктами товарних відносин. Ціни і ціноутворення на інформаційну продукцію та інформаційні послуги обумовлюються в договорах, за винятком випадків, передбачених Законом. Інформація, яка



надається у вигляді платних послуг, повинна відповідати вимогам ст. 5, 47 щодо об'єктивності та вірогідності.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про науково-технічну інформацію» фізичні та юридичні особи виступають як творці і накопичувачі науково-технічної інформації, власники, виробники, зберігачі й споживачі інформаційної продукції та послуг, а також як посередники у сфері науково-інформаційної діяльності. Згідно зі ст. 6 цього ж Закону, науково-технічна інформація, створена своїми силами і власним коштом, є об'єктом права власності.

Відповідно до ст. 13 цього ж Закону інформаційна продукція та послуги органів науково-технічної інформації, підприємств, установ, організацій та окремих громадян, які здійснюють науково-інформаційну діяльність, можуть бути об'єктами товарних відносин.

У ст. 15, 16 зазначається, що огляди, аналітичні й фактографічні довідки, інші види інформаційної продукції, що готуються на основі аналізу, оцінки та узагальнення науково-технічної інформації (за винятком державних замовлень), реалізуються на комерційних засадах.

Бібліотеками надаються платні послуги у відповідності до постанови Кабінету Міністрів України від 05.06.97 № 534 «Про затвердження Переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами культури і мистецтв, заснованими на державній та комунальній формі власності», та постанови Кабінету Міністрів від 07.05.98 № 639 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними архівними установами» (складання бібліографічних списків для курсових, дипломних і наукових робіт, каталогів для особистих бібліотек та бібліотек підприємств, установ і організацій; інформаційно-бібліотечне обслуговування підприємств, установ і організацій; підготовка фактографічних, аналітичних довідок).

Організаційно-правову форму надання платних послуг населенню, підприємствам, установам, організаціям закладами культури і мистецтв визначає затверджений наказом Міністерства культури і мистецтв України, Міністерства фінансів України, Міністерства

економіки України від 21 грудня 1999 р. № 732/306/152 «Порядок надання платних послуг закладами культури і мистецтв».

Перелік платних послуг, які можуть надаватися бюджетними науковими установами, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 р. № 1180 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними науковими установами». До таких послуг віднесено: інформаційно-аналітичне забезпечення наукової діяльності; послуги з доступу до локальних і корпоративних мереж, до мережі Інтернет, автоматизованих баз даних та пошукових систем через сегменти локальних і корпоративних мереж наукових установ; підготовка бібліографічних, реферативних і аналітичних оглядів, довідок, добірок та ін.

Спираючись на положення вищезазначених документів, кожна бібліотека згідно зі своїм статутом та статусом розробляє та затверджує власні «Положення про систему організації платних послуг» та «Переліки платних послуг» (дод. 9).

Відносини між інформаційними установами і споживачами інформації будуються на контрактно-договірній основі. *Контракт* (договір) є основним документом, що регламентує відносини між виробником і споживачем інформації. На контрактній (договірній) основі можуть також здійснюватись інформаційне забезпечення, наукові дослідження й розробки для органів державної влади, крім випадків, коли чинними законами передбачено безкоштовне надання інформації цим органам. Розрахунки із зарубіжними партнерами здійснюються на договірних умовах згідно із законодавством про зовнішньоекономічну діяльність і в порядку, встановленому нормативно-правовими документами. У ході здійснення купівлі-продажу інформаційної продукції повинні гарантуватись охорона прав інтелектуальної власності, державної та комерційної таємниці, законні права та інтереси власника і виробника інформаційної продукції й послуг.

## **Оформлення замовлення на виконання**

**платної бібліографічної довідки,**

**порядок та особливості її надання**

Замовлення на виконання платної бібліографічної довідки узгоджується з керівником установи (відділу) і приймається у письмовій формі (дод. 5) завідувачем підрозділу або іншим матеріально відповідальним співробітником відділу-виконавця.

Відносини між виконавцями (відповідальними за надання платної бібліографічної послуги, виробниками інформації) та її споживачами й посередниками регулюються *Договором (контрактом)* (дод. 6), укладеним між ними. За згодою сторін до тексту Договору можна вносити умови щодо відповідальності в разі невиконання пунктів (термінів) договору (наприклад, обумовлення ставки пені).

Замовлення на підготовку бібліографічної довідки реєструється в облікових документах. Розрахунки за виконані платні послуги здійснюються згідно з цінами, зазначеними у «Переліку платних послуг».

*Інформаційним продуктом*, який надається бібліотекою у вигляді платної послуги, є документ, тобто зафіксовані на папері або в електронній формі дані, які цікавлять замовника. У разі, коли інформація надається в електронній формі (на компакт-дисках, комп'ютерних дискетах або передається безпосередньо по каналах зв'язку), вона може прирівнюватися до вартості інформації, зафіксованої на папері, або її вартість визначатиметься спеціальними преїскурантами відповідно до обсягів файлів у Kb (Mb).

Керівники служб, що надають платні послуги, мають аналізувати витрати на їх здійснення, враховуючи при цьому трудовитрати, необхідні для їх надання, амортизацію обладнання, усієї сукупності інформаційних ресурсів, які безпосередньо використовуються, а також амортизацію капітальних вкладень (будівлі та обладнання), плату за комунальні послуги, зарплату співробітників. Розрахунок вартості послуг доцільно здійснювати фахівцям планово-економічних відділів установи.

Замовником сплачується аванс (≈ 40% від попередньо визначе-



ної загальної суми послуги) на підставі рахунку або прибуткового касового ордера. Виконану роботу замовник отримує після сплати повної вартості послуги й складання «Акту здачі-приймання наданих послуг» (дод. 7).

За терміновість виконання замовлення (при скороченні терміну виконання не менш, ніж удвічі) можуть бути встановлені надбавки до попередньо розрахованої суми оплати послуги в розмірі до 50%. Оплата роботи з пошуку при відсутності релевантної інформації здійснюється на основі фактичних затрат. При виконанні типових запитів оплата може зменшуватися (наприклад, понад 50 типових запитів – на 10%; понад 100 типових запитів – на 15%).

Доставка виконаної довідки замовнику здійснюється безпосередньо через особу, яка подала замовлення чи є представником організації-замовника кур'єрським, поштовим зв'язком або засобами електронної пошти, згідно з домовленістю сторін.

Якщо замовник бібліографічної послуги одержав від власника інформаційну продукцію, яка не відповідає умовам договору між ними, він має право вимагати від виконавця безкоштовного усунення недоліків у погоджений термін.

Відповідальність за правильну організацію приймання, бухгалтерського обліку, дотримання термінів та забезпечення якості платних послуг покладається на завідувачів відділів, які надають ці послуги, та бухгалтерію.

Адміністрація здійснює контроль за роботою відділів, що надають платні послуги. Бібліотека самостійно розпоряджається прибутками від надання платних послуг. Частина зароблених коштів може йти на матеріальне заохочення безпосередніх виконавців, суміжних підрозділів, співвиконавців, придбання необхідних матеріалів та обладнання. Розподіл коштів, отриманих від надання платних послуг, регулюється «Положенням про систему організації платних послуг», затвердженим адміністрацією бібліотеки.

Періодично, з урахуванням загальнооекономічних чинників, адміністрація переглядає та затверджує ціни на бібліотечно-інформаційні послуги, коригує їх відповідно до ринкового попиту та рівня інфляції.

Бібліотека інформує читачів про можливості надання платних послуг та рекламує їх.

Впровадження системи платних бібліографічних послуг сприяє комфортності інформаційного обслуговування користувачів, розвитку послуг, що ґрунтуються на попиті та пропозиції, підвищує суспільне значення науково-інформаційної діяльності бібліотек.



## **Координація довідково-бібліографічного обслуговування**

В межах універсальної наукової бібліотеки здійснюється координація виконання довідок згідно з профілем діяльності підрозділів.

У сучасних умовах навіть великі бібліотеки не в змозі повністю задовольняти інформаційні потреби користувачів тільки за допомогою своїх фондів і ДБА. В цьому контексті підвищується значення кооперування діяльності бібліотек та інформаційних органів.

Кооперація бібліотек у системі ДБО здійснюється, по-перше, серед бібліотек однієї галузі (типу) під керівництвом центральної (головної) бібліотеки, по-друге, між універсальними, галузевими бібліотеками, а також бібліотеками різних відомств у межах регіону тощо.

При організації системи ДБО виходять з того, що при виконанні довідок перш за все необхідно вичерпати можливості місцевих бібліотек (універсальних і галузевих). Лише у випадку, коли інформації недостатньо, запит доцільно направляти до універсальних обласних або галузевих державних бібліотек.



## Кадри довідкової служби

Бібліографічний пошук вимагає від персоналу широких загальнонаукових знань, ерудиції, фахової підготовки. Для успішного здійснення пошуку необхідні ґрунтовні знання довідково-бібліографічного апарату, його можливостей, системи електронних інформаційних ресурсів.

До роботи у довідкових службах, відділах довідково-бібліографічного обслуговування необхідно залучати насамперед фахівців із вищою бібліотечно-інформаційною освітою, які орієнтуються в інформаційних ресурсах, володіють спеціальними знаннями структури ДБА, технологією інформаційного пошуку, а також фахівців іншого профілю з метою більш якісного забезпечення галузевих запитів.

Важливу роль при ДБО відіграють особисті риси фахівця та психологічні чинники. Необхідні швидка кваліфікована реакція на запити користувачів, вміння переключатися з теми на тему. Фахівцеві сфери ДБО необхідно вміти визначати не тільки мету запиту, а й рівень підготовки читача, володіння ним методами бібліографічного пошуку. Бібліографічний пошук потребує творчого підходу, витримки, цілеспрямованості, інтуїції, толерантності, основаних на знаннях, досвіді, аналітичності мислення.

Диференційований підхід до користувачів, встановлення з ними зворотного зв'язку та психологічного контакту сприяють ефективній роботі бібліографа.

Бібліограф, який працює у сфері довідково-інформаційного сервісу, повинен безперервно займатися самоосвітою, оволодівати новими знаннями, стежити за розвитком напрямів науки, вивчати нову літературу, сучасні технології бібліотечно-бібліографічного пошуку. Робота, яку виконують фахівці довідкових служб, безперечно, є складною інтелектуальною діяльністю.

Необхідно зауважити, що фахівці бібліотек повинні дотримуватися норм професійної етики; інформацію про запити, з якими звертаються користувачі до установи, вони можуть використовувати тільки в наукових цілях. У ст. 19 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» сказано: «Використання бібліотеками відомостей про користувачів та їх інтереси з будь-якою метою, крім наукової, без їх згоди не допускається».

Згідно з «Кодексом етики бібліотекаря», працівники бібліотек повинні «оберігати право користувачів бібліотеки й таємницю інформації та забезпечувати конфіденційність бібліотечно-інформаційного обслуговування». Співробітники несуть моральну відповідальність за оперативність, повноту та об'єктивність інформації, що надається в процесі бібліотечно-бібліографічного обслуговування.

## Термінологічний словник

*Адресний бібліографічний пошук* – пошук даних щодо наявності або місцезнаходження документа в певному фонді.

*Анотація* – коротка характеристика документа, його частини або групи документів із точки зору призначення, змісту, форми, інших особливостей.

*Бібліографічна довідка* – відповідь на разовий запит, що містить бібліографічну інформацію, релевантну запиту.

*Бібліографічна консультація* – відповідь на разовий запит, що містить поради щодо самостійного використання шляхів, засобів і методів бібліографічного пошуку.

*Бібліографічний запит* – звернення користувача до довідкової служби в усній, письмовій чи електронній формі, яке відображає потребу в бібліографічній інформації.

*Бібліографічний пошук* – пошук бібліографічної інформації або пошук документів за джерелами бібліографічної інформації згідно із запитом користувача.

*Бібліографічні видання* – інформаційні видання, які містять упорядковану сукупність бібліографічних запитів.

*Вторинний документ* – це документ, що є результатом аналітико-синтетичної та іншої переробки первинних документів.

*Документ* – матеріальна форма одержання, зберігання, використання й поширення інформації шляхом фіксації її на папері, кіно-, відео-, фотоплівці або іншому носії.

*Інформаційна діяльність* – сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

*Інформаційна послуга* – здійснення інформаційної діяльності з доведення інформаційної продукції до споживачів з метою задоволення їхніх інформаційних потреб.



*Інформаційна продукція* – матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення інформаційних потреб користувачів.

*Інформаційний пошук* – пошук інформації, яка відповідає інформаційному запиту.

*Інформаційні ресурси* – сукупність документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, базах даних тощо).

*Користувач бібліотеки* – фізична чи юридична особа, яка звертається до послуг бібліотеки.

*Оглядові видання* – інформаційні видання, які містять публікації одного або декількох оглядів, що відображають результати аналізу та узагальнення відомостей з різних джерел.

*Письмова довідка* – бібліографічна довідка, яка підготовлена за запитом користувача в документально зафіксованій формі (друкованій, електронній тощо).

*Разовий запит* – одноразове звернення користувача щодо одержання інформації до підрозділу, що здійснює довідково-бібліографічне обслуговування.

*Реферат* – стислий виклад змісту документа, що містить основні фактичні відомості та висновки.

*Реферативні видання* – інформаційні видання, які містять упорядковану сукупність бібліографічних записів, включаючи реферат.

*Тематичний бібліографічний пошук* – пошук бібліографічної інформації згідно з визначеною користувачем темою.

*Уточнювальний бібліографічний пошук* – пошук відсутніх або неточно наведених елементів бібліографічного опису документів.

*Усна довідка* – бібліографічна довідка, надана користувачеві в усній формі.

*Фактографічний запит* – звернення щодо одержання конкретних фактичних відомостей різного характеру.

## Список літератури

1. Законодавство України про інформацію: Зб. законів: За станом на 25 січня 2003 р. / Верхов. Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парламент. вид-во, 2003. – 228 с.
2. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України: (за станом на 20 липня 2000 р.) / Верхов. Рада України. – К.: Парламент. вид-во, 2000. – 24 с.
3. Про інформацію: Закон України. За станом на 1 грудня 2002 р. / Верхов. Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парламент. вид-во, 2002. – 24 с.
4. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України: За станом на 10 жовтня 2001 р. / Верхов. Рада України. – К.: Парламент. вид-во, 2001. – 28 с.
5. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами культури і мистецтв, заснованими на державній та комунальній формі власності: Постанова Каб. Міністрів України, 5 черв. 1997 р. № 534 // Офіц. вісн. України. – 1997. – № 23. – С. 95–99.
6. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними науковими установами: Постанова Каб. Міністрів України, 28 лип. 2003 р. № 1180 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 31. – Ст. 1629. – С. 109–110.
7. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними архівними установами: Постанова Каб. Міністрів України, 7 трав. 1998 р. № 639 // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 19. – Ст. 684. – С. 29–30.
8. Про затвердження Порядку надання платних послуг закладами культури і мистецтв: Наказ М-ва культури і мистецтв України, М-ва фінансів України, М-ва економіки України, 21 груд. 1999 р. № 732/306/152 // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 1. – Ст. 17. – С. 124–127.
9. Стандарти по библиотечному делу: Сб. / Сост.: Т. В. Захарчук, О. М. Зусьман, Л. И. Петрова, Т. А. Завадовская. – СПб.: Изд-во «Профессия», 2001. – 512 с.
10. Стандарти по издательскому делу / Сост.: А. А. Джиго, С. Ю. Калинин. – М.: Юристь, 1998. – 376 с.
11. ГОСТ 7.80-2000. Библиографическая запись. Заголовок: Общие требования и правила и составления. Изд. офиц.: Межгос. стандарт. – Дата введения: 2001-07-01. – Минск: Межгос. совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2000. – 9 с.
12. ГОСТ 7.20–2000. СИБИБД. Библиотечная статистика: Изд. офиц. – Взамен ГОСТ 7.20–80, ГОСТ 7.41–82; Введ. 01.01.2002 г. – Минск, 2001. – 8 с. – (Межгос. стандарт).
13. ГОСТ 7.11-78. (СТ СЭВ 2012-79). Сокращение слов и словосочетаний на иностранных европейских языках в библиографическом описании. – Взамен ГОСТ 7.11-70; Введ. 01.07. 79. – М.: Изд-во стандартов, 1986. – 239 с.

14. ГОСТ 7.12-93. Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила. Изд. офиц.: Межгос. стандарт. – Дата введения 1995-07-01. – Минск: Межгос. совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 1994. – 17 с.
15. ДСТУ 3017-95. Видання. Основні види. Терміни та визначення: Видання офіційне. – Чинний від 1996-01-01. – К.: Держстандарт України, 1995. – 47 с.
16. ДСТУ 2392-94. Інформація і документація. Базові поняття. Терміни і визначення. – Чинний 1995-01-01. – К.: Держстандарт України, 1994. – 53 с.
17. ДСТУ 3582-97. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі: Заг. вимоги та правила: Видання офіц. – На заміну РСТ УРСР 1743-82; Чинний 1998-01-01. – К.: Держстандарт України, 1995. – 25 с.
18. Правила составления библиографического описания. Ч. 1. Книги и сериальные издания. – М.: Книга, 1986. – 528 с.
19. Правила составления библиографического описания. Ч. 4. Нормативно-технические и технические документы. Непубликованные документы / ГБЛ; ГПНТБ. – М., 1989. – 236 с.
20. *Бабич В. С.* Методика складання рекомендаційних бібліографічних посібників з суспільних наук / М-во культури і мистецтв України; Київ. держ. ун-т культури і мистецтв; Нац. парламент. б-ка України. – К., 1998. – 22 с.
21. Бази даних служби довідково-бібліографічного обслуговування: Анот. каталог / НАН України. НБУВ; Упоряд. Т. В. Добко. – К., 1996. – 20 с.
22. *Бекаревич Ю. Б., Пушкіна Н. В.* Microsoft Access 2000. – Дюссельдорф; К.; М.; СПб.: БХВ-Петербург, 2001. – 467 с.
23. Библиотечное дело: Терминолог. словарь / Сост. И. М. Сулова, Л. Н. Панова; ГБЛ. – М., 1986. – 224 с.
24. *Василенко О. М.* Електронні ресурси як чинник оптимізації ДБО // Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2000. – Вип. 5. – С. 204–211.
25. *Василенко О. М.* Статистичний аналіз як фактор удосконалення довідково-бібліографічного обслуговування // Бібліотека. Інформація. Суспільство: Зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., 20–22 жовт. 1998 р. – К., 1998. – С. 200–206.
26. *Вохрышева М. Г.* Библиографическая деятельность: структура и эффективность. – М., 1989. – 196 с.
27. Выполнение устной библиографической справки в ЦНБ АН УССР: Рекомендации / ЦНБ АН УССР; Сост.: М. А. Маева, А. Л. Панова. – К., 1985. – 9 с.
28. *Горовий В.* СІАЗ: нова структура Бібліотеки // Бібліотечний вісник. – 1998. – № 5. – С. 50–52.
29. *Глушаков С. В., Ломотько Д. В., Сурядный А. С.* Работа в сети Internet. – 2-е изд., доп. и перераб. – Х. : Фолио, 2003. – 390 с.
30. *Дворкина М. Я.* Библиотечное обслуживание как система: Учеб. пособие. – М.: МГИК, 1992. – 162 с.
31. *Джонс Э., Джонс Д. М.* Access 97: книга ответов. – СПб.: Питер, 1998. – 400 с.



32. *Добко Т. В.* Довідково-бібліографічне обслуговування у Національній бібліотеці ім. В. Вернадського: нові можливості бібліографічного пошуку // Вісн. Книжк. палати. – 1998. – № 1. – С. 15–17.
33. *Добко Т. В.* Інформаційні ресурси довідково-бібліографічного обслуговування: стан та проблеми використання // Бібліографознавство: теорія і практика. – К., 1997. – С. 46–56.
34. *Добко Т. В., Чиж М. А.* Платні послуги в системі бібліографічного обслуговування: теорія і практика // Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2002. – Вип. 8. – С. 115–125.
35. *Додж М., Стинсон К.* Эффективная работа: Excel 2002 / Пер. с англ. А. Войтенко, А. Кузнецов. – СПб.: Питер, 2003. – 992 с.
36. *Дубнов П. Ю.* Access 2002: Самоучитель. – М.: ДМК Пресс, 2004. – 313 с.
37. *Закарян И., Рафалович В.* Что такое Internet WWW и HTML. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Интернет-Трейдинг, 2003. – 239 с.
38. Інтернет-ресурси України: Довідкове вид. / Укр. ін-т наук.-техн. і екон. інформації (УкрІНТЕІ) / Ред. В. Д. Пархоменко; Уклад. В. В. Камишин. – 2-е вид. – К.: УкрІНТЕІ, 2004. – 239 с.
39. Інформаційний показник неопублікованих бібліографічних списків, виконаних бібліотеками науково-дослідних установ НАН України. 1996–2001 / Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського; Уклад. І. М. Архіпова; Ред. Т. В. Добко, М. А. Чиж. – К., 2002. – 34 с.
40. *Коршунов О. П.* Библиографоведение. Общий курс. – М., 1990. – 231 с.
41. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / Г. М. Швецова-Водка (кер.), Г. В. Сілкова, Л. О. Черепуха та ін. – К.: Книжк. палата України, 1999. – 116 с.
42. Методика выполнения библиографических справок: Рекомендации в помощь универс. науч. б-кам / ГБЛ; Сост.: Н. А. Авдоница, А. С. Ачильдиева и др.; Ред. Н. В. Гавриленко. – М., 1985. – 43 с.
43. *Моргенштерн И. Г.* Справочно-библиографическое обслуживание в библиотеках: Науч.-практ. пособие. – М., 1999. – 80 с.
44. *Онищенко О.* Каталоги – інформаційне ядро бібліотек (роль і значення в період комп'ютеризації) // Бібліотечний вісник. – 1997. – № 6. – С. 6–7.
45. *Попроцкая В. Г., Чачко А. С.* Разработка местных норм на основные библиотечно-библиографические процессы: Рекомендации / АН УССР. ЦНБ. – К., 1984. – 98 с.
46. *Попроцкая В. Г.* Экспериментальное изучение и нормирование труда на участках справочно-библиографического обслуживания // Библиографы как социально-профессиональная группа современного общества: Науч. докл. Ч. 1. Основные направления исследования. – К., 1989. – С. 41–47.
47. Професійна адаптація молодих бібліотекарів і бібліографів: Рекомендації / АН УССР. ЦНБ; Сост. А. С. Чачко; Отв. ред. Ф. З. Шимченко. – К., 1986. – 50 с.

48. Справочник библиографа / Науч. ред. А. Н. Вансеев, В. А. Минкина. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Изд-во «Профессия», 2003. – 560 с.
49. Терминологический словарь по библиотечному делу и смежным отраслям знания / Сост.: З. Г. Высоцкая (отв. ред), В. А. Врубель, А. Б. Маслов, Л. К. Розеншильд; РАН, Б-ка по естеств. наукам. – М., 1995. – 268 с.
50. Толковый словарь по основам информационной деятельности / УкрИНТЭИ; Науч. ред. Н. Н. Ермошенко. – К., 1995. – 252 с.
51. *Сташко М. В.* Російсько-український словник бібліотечно-бібліографічних термінів. 2-е вид. – Л.: БаК, 1996. – 200 с.
52. *Столяров Ю. Н.* Критерий оценки библиотечного обслуживания: Учеб. пособие. – М., 1982. – 80 с.
53. Українські ресурси мережі Інтернет: громадсько-політичне життя / Ю. Шайгородський (авт.-уклад.). – К.: Укр. центр політ. менеджменту, 2003. – 294 с.
54. *Филиппова Л. Я.* Автоматизированные библиографические базы данных: пользовательский подход: Книга для работников электронных библиотек и информационных служб, имеющих гуманитарное образование. – К.: Интеграл Кин, 1998. – 191 с.
55. *Филиппова Л. Я.* Информационно-библиотечные ресурсы Интернет. – Х.: К-Центр, 1998. – 80 с.
56. *Чачко А. С.* Библиотечный специалист: особенности труда и профессионализации / Отв. ред. Б. П. Ковалевский. – 2-е изд. – К.: Наук. думка, 1986. – 192 с.
57. *Чекмарьов А. О., Костенко Л. Й., Павлуша Т. П.* Національна система електронних бібліотек / НБУВ. – К., 1988. – 50 с.
58. *Швецова-Водка Г.* Бібліографічні ресурси України: стан, проблеми розвитку // Бібліотечний вісник. – 2000. – № 4. – С. 2–5.
59. *Швецова-Водка Г.* Загальне бібліографознавство: Навч. посіб. / РДК. – Рівне: 1995. – 183 с.
60. *Швецова-Водка Г. М.* Загальне бібліографознавство: Навч.-метод. посіб./ Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне: РДГУ, 2003. – 165 с.

## Зразок форми обліку усних бібліографічних довідок

№ з/п	Дата	№ читачького квитка	Зміст запиту	Індекс ББК	Використані джерела	Тип довідки	Негативна відповідь	Виконавець	Примітки
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
564		4-26870-У	Розкрити абрєвіатуру журн. АJES	У	Period. Title abbreviations	Ф			
565		..	Місцезнаходження журн. АJES	У	Зарубіж. період. вид. ... б-к НАН України: Показч.	А			

## Зразок форми обліку письмових бібліографічних довідок

№ з/п	Дата	Адресат	Зміст запиту	Мета запиту	Тип довідки	Індекс ББК	Хронологічні межі	Кількість назв	Термін виконання	Виконавці	Примітки
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12



## Зразок форми обліку довідок з використання електронних інформаційних ресурсів

Дата	№ з/п	№ читацького квитка	Назва ЕІР	Зміст запит у, ключові слова	Результати пошуку	Роздрук сторінок	Виконавець

## Зразок форми обліку інформаційних запитів за ЕК НБУВ

Дата	№ з/п	№ читацького квитка	Зміст запит у, ключові слова	Результати пошуку	Індекс ББК	Роздрук сторінок	Виконавець

**Зразок листа-замовлення на платну бібліографічну послугу**

**НА БЛАНКУ УСТАНОВИ, ПІДПРИЄМСТВА**

\_\_\_\_\_

(адреса, назва бібліотеки,  
до якої звертаються,  
посада, прізвище, ініціали)

“ \_\_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 200 р.

Шановний(а) \_\_\_\_\_

Просимо виконати платну бібліографічну довідку на тему:

« \_\_\_\_\_ »

**ОПЛАТУ ВИКОНАНИХ РОБІТ ГАРАНТУЄМО.**

Наші банківські реквізити:

(розрахунковий рахунок, МФО, ЗКПО, банк, місто).

СВІДОЦТВО (про реєстрацію платника податку на додану вартість,  
№..., індивідуальний податковий номер юридичної (фізичної)  
особи)

Контактна особа \_\_\_\_\_

Керівник

\_\_\_\_\_

(підпис)

\_\_\_\_\_

(ініціали, прізвище)

Головний бухгалтер

\_\_\_\_\_

(підпис)

\_\_\_\_\_

(ініціали, прізвище)

Печатка

**Зразок бланка замовлення  
письмової бібліографічної довідки**

(реквізити установи)

“ \_\_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2004 р.

**ЗАМОВЛЕННЯ  
НА ПИСЬМОВУ БІБЛІОГРАФІЧНУ ДОВІДКУ**

1. **Тема запиту** \_\_\_\_\_

2. **Види документів** (книги, статті з журналів, газет, збірників, автореферати дисертацій) \_\_\_\_\_

інші \_\_\_\_\_

3. **Мова документів** \_\_\_\_\_

4. **Вид надання інформації** (друкований список, комп'ютерний файл, формати виводу) \_\_\_\_\_

5. **Термін виконання** \_\_\_\_\_

6. **Примітки** \_\_\_\_\_

7. **Замовник** (прізвище, ім'я, по батькові, фах, № читацького квитка) \_\_\_\_\_

Адреса, тел/факс, e-mail замовника \_\_\_\_\_

*Підпис замовника* \_\_\_\_\_

(Підпис засвідчує, що Замовник з цінами та умовами інформаційно-бібліографічних послуг ознайомлений)

**Запит прийняв** \_\_\_\_\_



**Зразок договору про надання  
платних бібліографічних послуг**

**ДОГОВІР № \_\_\_\_\_**

**на надання інформаційно-бібліографічних послуг  
зі складання тематичних бібліографічних списків**

м. Київ “ \_\_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ р.

\_\_\_\_\_ (назва установи)

в особі \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_ (прізвище, ім'я, по батькові)

іменован \_\_ далі “ЗАМОВНИК”, з однієї сторони,  
та \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_ (назва бібліотеки)

в особі директора \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_ (прізвище, ім'я, по батькові)

іменован \_\_ далі “ВИКОНАВЕЦЬ”, з іншої сторони, уклали даний  
договір про таке:

**1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ**

Предметом договору є створення бібліографічних списків згідно з темами інформаційних запитів, визначеними замовником.

1. ЗАМОВНИК доручає, а ВИКОНАВЕЦЬ бере на себе послуги з підготовки бібліографічних списків літератури за темою (темами):

**2. РОЗМІР І ПОРЯДОК ОПЛАТИ**

За виконану роботу згідно з даним договором ЗАМОВНИК сплачує ВИКОНАВЦЮ вартість виконаної роботи та матеріальних затрат на підставі рахунку, поданого ВИКОНАВЦЕМ згідно з діючим у Бібліотеці преїскурантом на момент складання рахунку.

ЗАМОВНИК здійснює оплату готівкою згідно з прибутковим касовим ордером або перераховує вказану суму вартості послуг на розрахунковий рахунок ВИКОНАВЦЯ.

ЗАМОВНИК отримує бібліографічні списки після сплати всієї вартості послуг, визначених ВИКОНАВЦЕМ згідно з актом-прийманням виконаних послуг.

### 3. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

За невиконання зобов'язань за даним договором ВИКОНАВЕЦЬ і ЗАМОВНИК несуть майнову (фінансову) відповідальність згідно з чинним законодавством України.

### 4. ТЕРМІН ДІЇ ДОГОВОРУ

Даний договір набуває чинності з моменту його підписання сторонами.

Робота за даною угодою виконується з “\_\_\_” \_\_\_\_\_ р. по “\_\_\_” \_\_\_\_\_ р. після сплати авансу.

Строк дії договору до “\_\_\_” \_\_\_\_\_ р.

### 5. ЮРИДИЧНІ АДРЕСИ СТОРІН

ЗАМОВНИК \_\_\_\_\_  
(адреса)

р/р

тел./факс

ВИКОНАВЕЦЬ \_\_\_\_\_  
(адреса)

р/р

тел./факс

Даний договір укладений у 2 примірниках, по одному для кожної зі сторін, які мають однакову юридичну силу.

**ЗАМОВНИК**  
\_\_\_\_\_  
(Прізвище, ініціали) (підпис)

(печатка)

**ВИКОНАВЕЦЬ**  
\_\_\_\_\_  
(Прізвище, ініціали) (підпис)

(печатка)

**Зразок акта здачі–приймання  
наданих бібліографічних послуг**

**АКТ  
здачі–приймання наданих послуг**

згідно з рахунком № \_\_\_\_\_ від “ \_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2004 р.

“ \_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2004 р.

м. Київ

Ми, що нижче підписалися, **ВИКОНАВЕЦЬ** в особі

\_\_\_\_\_ (прізвище, ініціали керівника, посада, назва бібліотеки )  
з однієї сторони, та **ЗАМОВНИК** в особі \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_ (прізвище, ініціали керівника, посада, назва установи)  
уклали даний акт про те, що **ВИКОНАВЦЕМ** надані, а **ЗАМОВНИ-**  
**КОМ** прийняті бібліографічні послуги з підготовки списку (ів)  
літератури за темою (темами) \_\_\_\_\_

на суму \_\_\_\_\_  
у тому числі ПДВ \_\_\_\_\_

**ЗАМОВНИК**

**ВИКОНАВЕЦЬ**

\_\_\_\_\_  
(Прізвище, ініціали) (підпис)

\_\_\_\_\_  
(Прізвище, ініціали) (підпис)

(печатка)

(печатка)



**Зразок паспорта письмової довідки,  
що зберігатиметься в архіві**

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛОТЕКА УКРАЇНИ  
імені В. І. Вернадського

Виконавці \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

ВІДДІЛ  
ДОВІДКОВО-БІБЛОГРАФІЧНОГО  
ОБСЛУГОВУВАННЯ

Одержано      Виконано

№ \_\_\_\_\_ “ \_\_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2004 р.

Тема запиту \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

Хронологія відібраних документів \_\_\_\_\_

Види документів (книги, статті з журналів, газет, збірників,  
автореферати дисертацій, інші) \_\_\_\_\_

Мова(и) документів \_\_\_\_\_

Кількість назв \_\_\_\_\_

Кількість сторінок, аркушів \_\_\_\_\_

Назва комп'ютерного файла \_\_\_\_\_

Прізвище, фах замовника \_\_\_\_\_

Адреса, телефон, е-таїл замовника \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

Примітки \_\_\_\_\_

Підписи виконавців \_\_\_\_\_

Підпис редактора \_\_\_\_\_

**Зразок бланка для звітності бібліотек НДУ НАН України  
про виконані письмові бібліографічні довідки**

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

НАЗВА УСТАНОВИ

**Інформація  
про тематичні бібліографічні списки  
(бібліографічні довідки),  
виконані науковою бібліотекою НАН України**

Тема \_\_\_\_\_

Індекс УДК \_\_\_\_\_

Хронологічні межі \_\_\_\_\_

Види документів (книги, статті з журналів, збірників, автореферати дисертацій)

інші \_\_\_\_\_

Мова документів \_\_\_\_\_

Кількість назв \_\_\_\_\_

Примітки \_\_\_\_\_

Адреса установи \_\_\_\_\_

Контактні телефони \_\_\_\_\_

Підпис відповідальної особи \_\_\_\_\_

“ \_\_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2004 р.

## **Перелік основних інформаційно-бібліографічних послуг, які можуть надаватися за плату**

1. Пошук фактографічних даних.
2. Уточнювальний бібліографічний пошук.
3. Встановлення місцезнаходження відсутніх у фондах НБУВ документів у фондах інших бібліотек, науково-інформаційних установ України та зарубіжних країн.
4. Складання тематичного бібліографічного списку для наукових робіт за запитом окремих осіб, установ та організацій.
5. Складання анотацій, рефератів до джерел інформації.
6. Бібліографічне редагування списків літератури до наукових робіт (згідно з вимогами державних стандартів):
  - редагування бібліографічного опису документів;
  - уточнення елементів бібліографічного опису видань (державною мовою та мовами іноземних держав);
  - систематизація документів у списку.
7. Консультація зі складання та оформлення бібліографічного списку до наукових, дисертаційних, дипломних робіт.
8. Визначення індексів ББК, УДК до наукових робіт.
9. Складання бібліографічного опису документа.
10. Тематичний підбір документів за каталогами:
  - без перегляду документів з оформленням вимоги;
  - з переглядом документів та наданням відібраних документів для ознайомлення.
11. Перевірка наявності видань за каталогами, визначення шифру документа та заповнення бланку замовлення.
12. Поточне інформування за визначеною тематикою (перегляд нових надходжень до фондів бібліотеки книг, періодичних видань, авторефератів дисертацій, видань органів НТІ тощо).
13. Інформаційний пошук у базах даних.
14. Складання картотек, каталогів на власні бібліотеки користувачів.



**Перелік основних баз даних,  
наявних у Національній бібліотеці України  
імені В. І. Вернадського**

У Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського представлено понад двісті різноманітних баз даних, серед них:

**ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ НБУВ**

Бібліографічна база даних відображає понад 250 тисяч надходжень до фондів НБУВ книг, брошур, періодичних видань, дисертацій, авторефератів дисертацій, продовжуваних видань та ін.

Пошук можливий за особами (авторами, редакторами, персоналіями і т. п.); організаціями, відповідальними за видання; предметними рубриками і словами з назв, назвами видань, серій (ISSN; назва, том, рік), вихідними даними (місце, видавництво, рік), індексами ББК, шифрами зберігання в НБУВ. Доступ до каталогу можливий через Інтернет: <http://www.nbuv.gov.ua>.

**УКРАЇНІКА НАУКОВА**

(реферативна)

БД є результатом функціонування Національної системи реферування наукових видань України (монографій, енциклопедій, довідників, словників, періодичних видань, збірників наукових праць, матеріалів конференцій, авторефератів дисертацій, препринтів тощо) і відображає інформацію про результати наукової діяльності вітчизняних учених і фахівців. На основі БД здійснюється підготовка до друку галузевих серій Українського реферативного журналу «Джерело».

Відображає надходження до НБУВ із 1998 р. Простий та розширений пошук документів, різноманітні варіанти виводу у файл, ґрунтовні реферати. Пошукові елементи: автори творів друку, редактори, укладачі та інші особи; слова з назв публікацій і текстів

рефератів; тематичні розділи згідно з Рубрикатором НБУВ; індекси Рубрикатора НБУВ; рік видання; вид документа (книга, автореферат дисертації, стаття із серіального видання).

Виробники: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та Інститут проблем реєстрації інформації НАН України. Доступ до БД можливий через Інтернет: <http://www.nbuv.gov.ua>.

## **ЛІГА: ЗАКОН (Комп'ютерна правова система)**

(повнотекстова)

**Комп'ютерна правова система ЛІГА: ЗАКОН** – це інформаційно-довідкова пошукова система, призначена для оперативного доступу до широкого спектру актуальної правової, ділової інформації; складається з окремих баз даних «Загальне законодавство», «Податки в Україні», «Міжнародні угоди», «Кодекси», «Різне», «Столиця», «Митне право», «Консультації», «Путівник бухгалтера і підприємця», «Еталон» (нині це понад 200 тис. документів). Широкі можливості пошуку документів: за реквізитами (вид, номер, дата, видавець), ключовими словами, контекстом тощо. Нині це найповніша БД в Україні, що відображає законодавчі та нормативні документи. Виробник – Інформаційно-аналітичний центр «Ліга», м. Київ.

## **ЗАГАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО**

БД містить повні тексти документів, прийнятих Верховною Радою України (за період з 1990 р.), Президентом України (з 1991 р.), Кабінетом Міністрів України (з 1991 р. до теперішнього часу), міністерствами та іншими органами державної виконавчої влади, зареєстрованими в Міністерстві юстиції України (з 1993 р.); законодавчими та виконавчими органами влади УРСР та СРСР, які не втратили чинність донині.

## **КОДЕКСИ**

БД вміщує повні тексти всіх чинних на даний момент кодексів України в актуальному стані.

## **МИТНЕ ПРАВО**

БД включає нормативні документи Державної митної служби, інших органів виконавчої влади, що стосуються питань митних тарифів, митної політики, митного контролю і регулювання.

## **МІЖНАРОДНІ УГОДИ**

БД містить діючі в Україні міжнародні угоди, дво- та багатосторонні угоди, конвенції України з країнами світу та СНД. Вміщено угоди, договори, конвенції та інші документи міжнародного права починаючи з 1868 р.

## **ПОДАТКИ В УКРАЇНІ**

БД містить роз'яснення, листи та інструкції Державної податкової адміністрації України, постанови, листи та телеграми Національного банку України, Міністерства фінансів України та інші документи фінансового права, прийняті вищими органами влади, міністерствами й відомствами та зареєстровані Міністерством юстиції України.

## **РІЗНЕ**

БД складається з документів Верховної Ради, указів та розпоряджень Президента України, Кабінету Міністрів України, що стосуються призначень та звільнень посадових осіб, нагородження відзнаками, орденами та медалями, присвоєння рангів, класних чинів, військових, спеціальних та почесних звань; інформації про склад комісій, делегацій; документів щодо зміни кордонів населених пунктів та територіальних одиниць тощо.

## **СТОЛИЦЯ**

БД включає нормативні документи, що регламентують правові та соціальні аспекти життя столиці України – міста Києва.

## **СУДОВА ПРАКТИКА**

БД містить постанови Пленуму Верховного Суду України, а також СРСР, роз'яснення та рішення Верховного Суду та Вищого



господарського суду України з різних категорій справ і питань формування судової практики.

### **КОНСУЛЬТАЦІЇ**

БД містить консультації та коментарі фахівців, що були надруковані в засобах масової інформації (журналах «Вісник податкової служби України», «Податки та бухгалтерський облік», «Частный предприниматель» тощо), а також анотації до матеріалів періодичних видань щодо оподаткування, бухгалтерського обліку, особливостей здійснення підприємницької, зовнішньоекономічної діяльності, валютного регулювання, валютного контролю, які підготували фахівці Інформаційно-аналітичного центру «Ліга». Підготовка консультацій здійснюється з 1999 р.

### **ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ БІБЛІОТЕКИ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ім. Т. Г. ШЕВЧЕНКА (м. Сарсель, Франція) (бібліографічна)**

Електронний каталог бібліотеки НТШ став створюватися в 1994 р. і нараховує понад 26 тис. назв. ЕК включає бібліографічні описи друкованих видань ХІХ–ХХ ст., у т. ч. довідково-бібліографічні видання, літературу з питань історії, освіти, культури, а також художню літературу, яка була видана на території України, СРСР та за кордоном (видання української діаспори) українською, російською та іншими мовами. Пошук можна здійснювати за назвами публікацій, авторами, ключовими словами, предметними рубриками, роком та місцем видання, класифікаційним індексом.

Виробники: НТШ м. Сарсель (Франція), НБУВ.

### **СТАТИСТИКА (бібліографічна, реферативна)**

БД включає бібліографічні записи та реферати праць з питань організації, теорії та практики статистики. Вміщено книги, статті з монографій, журналів та збірників українською, російською та іншими мовами за період з 1989 по 1994 рр. Видання, наявні у

фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, бібліотеки Держкомстата України, супроводжуються шифрами зберігання.

Пошук можливий за авторами публікацій, назвами, предметними рубриками, ключовими словами, географічними назвами, назвами серій. База нараховує понад 1000 записів. Виробник – Відділ довідково-бібліографічного обслуговування НБУВ.

## **БАЗИ ДАНИХ НА CD-ROM**

### **РОССИЙСКАЯ МЕДИЦИНА**

(бібліографічна)

Бібліографічна база даних з російськомовної медичної періодики, дисертацій, збірників статей, вітчизняних та зарубіжних книг із фондів Російської державної наукової медичної бібліотеки охоплює надходження 1988–1995, 1996–1998 рр.

### **РОССИЙСКАЯ НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОГРАФИЯ=**

**Russian National Bibliography**

(бібліографічна)

Бібліографічна БД містить понад 900 000 записів (*російською мовою*) про книги та брошури, опубліковані в СРСР–СНД, зокрема Російській Федерації протягом 1980–1999 рр., а також авторефератів кандидатських та докторських дисертацій, захищених в період з 1991 по 1997 рр. Надається можливість оперативного доступу до будь-яких елементів даних, різноманітні формати виводу записів у файл, російський та англійський інтерфейси користувача.

Виробник – K.G. Saur in cooperation with Mir-Dialogue and the Russian Book Chamber.

### **Ретроспективні БД ІНІСН (ИНИОН) РАН:**

(бібліографічні)

#### **Социальные и гуманитарные науки**

БД включає відомості про книги (монографії, щорічники, збірники статей, матеріали конференцій та ін.), статті з журналів та

збірників, депоновані рукописи, автореферати дисертацій з економіки, демографії, філософії, соціології, релігієзнавства, історії, археології та етнографії, проблем держави і права, політології, наукознавства, екології, освіти і культури, мовознавства, літературознавства. Бібліографічний опис супроводжується анотацією, шифрами зберігання в ІНІСН РАН.

### **East – Сходознавство**

Проблемно-орієнтована бібліографічна БД відображає літературу із соціально-економічних та політичних проблем країн зарубіжного Сходу, демографії, міжнародних відносин та зовнішньої і внутрішньої політики, культури та історії. Бібліографічний опис супроводжується анотацією, шифрами зберігання в ІНІСН РАН. Включено документи за 1986–1993 рр.

### **Социальные и гуманитарные науки. 1996–2000**

Політематична бібліографічна база даних. Відображає надходження до бібліотеки ІНІСН РАН з питань економіки та економічної науки, політичної економії, демографії та демографічних процесів, філософії, соціології, проблем релігії, історії, археології, етнографії, проблем держави і права, політології та політичних наук, наукознавства, екології, освіти та культури, мовознавства, літературознавства.

### **Государство и право. Политология. 1986–2000**

Відображено надходження документів із психології права, теорії держави і права, політичних та правових вчень, державного права, адміністративного, фінансового, господарського, цивільного, цивільно-процесуального, винахідницького, земельного, аграрного, лісового, водного, гірського, трудового, соціального, кримінального, міжнародного публічного права, права окремих країн, пенітенціарію, криміналістики, арбітражу, апеляційного виробництва, банківського законодавства, боротьби з наркоманією, злочинністю, тероризмом, висвітлюються закони та постанови, конституції, податкова та митна системи, матеріали з правового регулювання охорони навколишнього середовища, прав людини.



## **Лингвистика. 1986–2000**

Відображено документи, що охоплюють історію і сучасний стан мовознавства, загальне мовознавство, загальнотеоретичні проблеми, філософію мови, напрями та методи лінгвістичних досліджень, порівняльно-історичне мовознавство, утворення та розвиток мов, структурну лінгвістику, математичну лінгвістику, лінгвістичну статистику, прагматику, соціолінгвістику, психолінгвістику, фонологію, фонетику, морфологію, синтаксис, лексикологію, лексикографію, семантику, стилістику, прикладне мовознавство, автоматизований переклад, штучний інтелект, мови світу.

## **Литературоведение. 1986–2000**

Включено бібліографічні відомості про документи, що відображають теорію і методологію літературознавства та літературної критики, види і жанри літератури, історію та сучасний стан літератур світу, народну поетичну творчість, фольклор.

## **Науковедение. 1991–2000**

Бібліографічна БД відображає документи з питань наукознавства, організації науки в різних країнах, розвитку наукових шкіл, напрямів, академій наук, вищої школи, історії науки та наукових напрямів тощо.

## **Философия и социология. 1981–2000**

Відображено документи із загальнофілософських проблем, логіки, філософії та методології науки, соціальної філософії, етики, естетики, історії філософії, соціології, методики соціології і методики соціологічних досліджень, окремих соціологічних дисциплін, історії соціології.

## **Экономика и демография. 1991–2000**

Відображено документи з питань демографії, сім'ї, міграції населення, проблем народонаселення (статистика та прогнози), економічної теорії, історії економічної думки, обліку, статистики, економіко-математичних методів і моделей, міжнародних економічних відносин, світової економіки, міжнародних економічних організацій та об'єднань, міжнародної торгівлі, діяльності ТНК,

міжнародних науково-технічних зв'язків, економічної інформації, міжнародних фінансів, міжнародних валютних відносин, економічної допомоги, галузевої економіки, антимонопольної політики, нелегальної економічної діяльності, фінансової науки, економіки праці та природокористування, банків і банківської справи, бухгалтерського обліку та фінансів, грошового обігу, організації виробництва і праці, ринкової економіки, економічного реформування, економічних аспектів екології тощо.

**Типи джерел:** статті з журналів і збірників, книги (монографії, щорічники, збірники статей, матеріали конференцій, бібліографічні покажчики тощо), депоновані рукописи, автореферати дисертацій.

**Зміст запису:** бібліографічний опис джерела, анотація російською мовою, терміни (ключові слова та дескриптори) російською та англійською мовами, коди рубрикатора ІНІСН, код мови першоджерела, шифр зберігання в бібліотеці ІНІСН.

Доступ до БД в актуальному стані <http://www.inion.ru>

\* \* \*

### **Бази даних EBSCO Publishing на CD-ROM:**

#### **Academic Search Full Text International, 1984–2000**

БД включає бібліографічні відомості з рефератами 3 000 наукових журналів із гуманітарних та соціальних наук з 1984 р. та повнотекстової версії понад 1 230 журналів із 1990 р.

#### **Comprehensive Medline Fulltext, 1966–2000**

База даних з усіх галузей медицини та біомедичних досліджень. Наведено повні тексти статей із 80 журналів, доступні для пошуку з 1990 р.

Виробник – Національна медична бібліотека США.

#### **MAS Full Text Premier, 1984–2001**

БД включає реферати публікацій з понад 400 найважливіших періодичних видань з різних галузей знань. Повні тексти статей, книжкових оглядів з 210 американських періодичних видань, доступні з 1990 р.

## **Newspaper Source Plus, 1995–2000**

БД включає півмільйона статей з понад 100 міжнародних англійських газет, зокрема: *The Moscow Times*, *The St. Petersburg Times* та ін.; тексти інформаційних стрічок шести найбільших служб новин (*AP Online*, *World Steam Associated Press* тощо); бібліографічні відомості і реферати публікацій із *The New York Times*, *The Wall Street Journal*, *USA Today* з 1995 р.; стислі виклади з *The New York Times Magazine*, *The New York Times Book Review* та ін.

## **Public Library Fulltext, 1984–2000**

БД створена для публічних бібліотек. Включає бібліографічні відомості з рефератами про публікації в 2 780 журналах масового попиту з широкого кола знань, включаючи гуманітарні і суспільні науки, бізнес, культуру, охорону здоров'я з 1984 р. Подано тексти з 1 810 періодичних видань з 1990 р.

## **Бази даних Інституту наукової інформації (США) (Institute for Scientific Information):**

### **ART and HUMANITIES INDEX**

Бібліографічна БД відображає публікації з понад 1 140 періодичних видань усього світу з мистецтва та гуманітарних наук, а також з понад 7 000 найважливіших журналів із суспільних наук. Відображені публікації з таких галузей знань, як археологія, архітектура, мистецтво, історія, мовознавство, література, музика, філософія, лінгвістика, радіо, телебачення, кіномистецтво, релігія, театр. Пошук у БД ведеться за ключовими словами, взятими з назв публікацій; прізвищами авторів публікацій; назвами періодичних видань; прізвищами авторів, котрі цитуються; адресами авторів публікацій, ключовими словами. Всі пошукові поля супроводжуються словниками, що полегшує пошук необхідної інформації. НБУВ має БД за 1999 р.



## **Current Contents**

Політематична бібліографічна база даних з рефератами, аналог щотижневого поточного бібліографічного покажчика (1958–). Є найповнішим світовим багатогалузевим джерелом наукової інформації та практично хронологією досліджень, що проводяться в інститутах та лабораторіях всього світу і відображають найважливіші світові наукові публікації з екології, біології, ботаніки, медицини, психології, біохімії, фізики, хімії, суспільних наук, інженерії, технології, сільського господарства тощо. Щорічно відображається зміст понад 8 000 найважливіших журналів та 2000 книжок. Виходить на CD у семи серіях. Пошук за полями: назва журналу або книги, ISSN, ISBN, автор публікації, редактор, адреса, ключове слово тощо.

**У НБУВ наявні такі серії «CURRENT CONTENTS»:**

### **Life Sciences**

Відображено публікації з 1 350 журналів, що охоплюють питання біохімії, біофізики, ботаніки, ветеринарії, гематології, генетики, дієтології, зоології, клінічної медицини, ендокринології, метаболізму, експериментальної біології і медицини, імунології, мікробіології, молекулярної біології, нейронауки, органічної хімії, педіатрії, радіології, фармакології, фізіології, цитології тощо.

### **Physical, Chemical and Earth Sciences**

Відображено зміст понад 900 журналів, що охоплюють такі науки, як акустика, аеронавтика, аналітична хімія, астрономія, астрофізика, інформатика, кібернетика, кристалографія, метеорологія, неорганічна та органічна хімія, математика, океанографія, оптика, приладобудування, фізична хімія, хімічна фізика, хімічне машинобудування, космічні науки, спектроскопія, ядерна фізика тощо.

### **Clinical Medicine**

Відображено зміст 990 найважливіших журналів різних країн світу, що висвітлюють питання загальної медицини, анестезіології,

дерматології, психіатрії, гастроентерології, гематології, кардіології, клінічної імунології, неврології, онкології, ортопедії, офтальмології, педіатрії, стоматології, токсикології, репродуктивної медицини, радіології, медичної техніки, охорони здоров'я тощо.

### **Engineering, Computing and Technology**

Висвітлюється зміст 1 030 найважливіших журналів різних країн світу, які відображають питання автоматизації, аеронавтики, робото- і автоматичного контролю, комп'ютерної техніки, інформаційних систем і комунікацій, інженерної механіки, матеріалознавства, металургії, оптики та акустики, приладобудування, поліграфії, транспорту тощо.

### **Social and Behavioral Sciences**

Розкрито зміст понад 1 600 журналів, які охоплюють антропологию, археологію, бібліотечну справу, географію, геронтологию, економіку, ергономіку, історію, кримінологію, генетику, лінгвістику, менеджмент, освіту, охорону здоров'я, політичні науки, право, психіатрію, психологію, соціальну медицину, соціальну психологію, соціологію, урбаністику, філософію тощо.

### **Journal Citation Reports. Science Edition**

БД є значним зібранням об'єктивних даних про використання понад 4 600 наукових журналів із природничих наук та техніки навчальними та науковими закладами різних країн. Подано важливу інформацію у ретельно складених статистичних таблицях, ранжованих за різними показниками (загальною кількістю посилань, продуктивністю журналу та ін.), яка може використовуватися для раціонального управління поточними та ретроспективними журнальними фондами. Особливо важливими є визначені показники імпаکت-фактора (показник впливу журналу, розрахований на основі публікацій двох попередніх років) та показник відгуку на журнал, які включають ідею оцінки таких аспектів, як цитованість та продуктивність.

Видання отримано завдяки фінансовій підтримці Міжнародного фонду «Відродження». У фондах НБУВ є диски за 1996–1998 рр.

## SCIENCE CITATION INDEX:

An international interdisciplinary index to the literature  
of science, medicine, agriculture, technology  
and behavioral sciences

(бібліографічна, реферативна, політематична)

Політематична база даних охоплює публікації, які належать до таких галузей знань: науки про Землю, фізика, хімія, математика, сільськогосподарські науки, харчова промисловість, техніка, охорона навколишнього середовища, клінічна медицина, прикладні науки, будівництво. Щорічні випуски БД включають бібліографічні описи публікацій і бібліографічних посилань, які є в них, з понад 3 600 назв найважливіших журналів, 1 400 книг та збірників, що видаються у всьому світі. Посилання, вказані в цих публікаціях, є засобом наукової комунікації і дозволяють простежити розвиток наукових напрямів, подають відомості про наукові проблеми, а також використовуються в наукометричних дослідженнях при визначенні вагомості окремих публікацій і продуктивності вчених.

БД SCI має зручний і простий інтерфейс користувача. Пошук ведеться за: ключовими словами, взятими з назви публікацій; прізвищами авторів публікацій; назвами періодичних видань; прізвищами авторів, котрі цитуються; адресами авторів публікацій і ключовими словами з реферату тощо. Всі пошукові поля супроводжуються словниками, що полегшує пошук необхідної інформації. Вказано контактну адресу автора публікації. Подаються різноманітні варіанти форматів експорту даних.

НБУВ має компакт-диски за 1986–1999 рр. За 1991, 1992, 1994–1999 рр. – з рефератами.



## **ІНШІ БАЗИ ДАНИХ**

### **F & S INDEX plus TEXT. INTERNATIONAL**

(бібліографічна, реферативна)

Включає відомості про компанії, продукти, індустрію та прикладні технології усього світу, бібліографічні відомості про окремі документи. Журнальні і газетні статті з даної тематики супроводжуються ґрунтовними рефератами або текстами. Відображаються також матеріали, що стосуються України та інших країн СНД.

Виробник – Information Access Company та SilverPlatter Information (США). НБУВ має компакт-диски за 1992–1994 рр.

### **INDEX TRANSLATIONUM**

(бібліографічна)

Включає бібліографічні відомості про 1 млн 300 тис. перекладених видань, здійснених у більш ніж 100 країнах світу, понад 450 мовами переважно із суспільних, гуманітарних та природничих наук за період 1979–2001 рр.

Пошук інформації здійснюється за такими елементами: автор, колективний автор, назва, країна, перекладач, мова видання, мова оригіналу, рік видання, видавництво, галузь знання. Пошук можна здійснювати за вибором англійською, французькою або іспанською мовами.

Виробник – Центр обміну інформацією ЮНЕСКО (Париж, 2002).

Доступ до БД в актуальному стані: <http://www.unesco.org/culture/xtrans>

### **INTERNATIONAL BIOGRAPHISCHER INDEX =**

**World biographical index**

База даних є покажчиком до 11 біографічних архівів і надає інформацію про 2,8 млн статей, розміщених на мікрофішах, покажчиком до майже 3 000 міжнародних біографічних довідників і словників, виданих в XVI–XX ст., а також надає можливість знайти інформацію про 1,7 млн. персоналій.

Виробник – K-G-Saur (Німеччина).

## **MATHSCI DISK**

(бібліографічна, реферативна)

БД включає бібліографічні описи статей з розгорнутими рефератами і пристатейною бібліографією з математики та суміжних наук: статистики, комп'ютерних наук, економетрії, фізики, біології тощо, які друкуються в реферативних журналах Американського математичного товариства: *Mathematical Reviews* (MR), *Current Mathematical Publications* (CMP).

Виробник – Американське математичне товариство та компанія *SilverPlatter Information* (США).

НБУВ має диск, який містить інформацію за період з 1980 по 1987 рр.

## **PERIODICAL ABSTRACTS RESEARCH I**

(бібліографічна, реферативна)

Включає бібліографічні відомості з рефератами з понад 1 000 найважливіших періодичних видань США та інших країн з усіх галузей знань, включаючи суспільні, гуманітарні, природничі науки, бізнес, охорону здоров'я, комп'ютерні науки, спорт.

Інтерфейс користувача зручний і дає можливість здійснювати пошук за ключовими словами, галузями, авторами, назвами фірм та організацій, журналів, географічними назвами, продукцією тощо, користуючись словниками. Здійснюється контекстний пошук по всіх полях одночасно.

Виробник – *University Microfilms International* (UMI), США.

НБУВ має диски за 1986–1998 рр. Переважна більшість повних текстів знайдених у БД документів в електронному вигляді зберігається в Центрі інформаційних ресурсів США при посольстві США в Україні (м. Київ).

## **PRSZWODNIK BIBLIOGRAFICZNY**

(бібліографічна)

Польська національна бібліографія за 1986–1994 рр. БД вміщує 97 826 описів документів з усіх галузей знань польською мовою. Пошук можна проводити за назвою, автором, колективним

автором, ISBN, галузями знань, предметною рубрикою, назвою серії, видавцями.

Виробник – Бібліотека Народова (м. Варшава, Польща).

**PSYCLIT JOURNAL ARTICLES**  
(бібліографічна, реферативна)

БД з психології та суміжних дисциплін. Включає бібліографічні описи статей з розгорнутими рефератами з понад 1 300 журналів, 27 мовами з 50 країн світу.

Пошук можна проводити за будь-якими елементами бібліографічного опису, а також контекстний, охоплюючи всі поля одночасно.

Виробник – Американська психологічна асоціація та компанія SilverPlatter Information (США). НБУВ має диск, який охоплює період за 1974–1989 рр.

**SLOVENSKA BIBLIOGRAFIJA**  
(бібліографічна)

Словенська національна бібліографія. Вміщено книги, серійні видання, атласи, ноти, аудіовізуальні матеріали, видані протягом 1989–1994 рр. Бібліографічний опис включає такі основні елементи: автор, назва, місце видання, видавництво, рік видання, індекс УДК. Пошук можливий за всіма елементами опису, а також за предметними рубриками.

Виробник – Бібліотека Народного університету (м. Любляна, Словенія).

**SOCIAL SCIENCES INDEX**  
(бібліографічна)

БД з суспільних наук, яка включає бібліографічні описи статей з понад 350 англomовних періодичних видань США та інших країн.

Пошук можна проводити за будь-якими елементами бібліографічного опису або ж контекстно, по всіх полях одночасно.

Виробник – Y.W.Wilson Company та компанія SilverPlatter Information (США).

НБУВ має диск, який містить інформацію за період з 1983 по 1993 рр.



## THE WORLD OF CD-ROM 1996

БД містить відомості про більш ніж 10 000 БД на компакт-дисках з різних країн світу.

Про кожен CD-ROM подано таку інформацію: зміст, галузь знання, виробник та розповсюджувач, доступні мови, опис операційної системи та загальні вимоги до технічного забезпечення, ціна, адресні дані.

Виробник – Lange & Springer. Scientific booksellers GmbH & Co (Німеччина).

\* \* \*

*Обслуговування базами даних здійснюється у Відділі довідково-бібліографічного обслуговування НБУВ щодня з 10 до 17 год. (крім суботи та неділі).*

Приймаються замовлення на пошук інформації у БД від читачів та абонентів бібліотеки, установ та організацій. Здійснюється підбір джерел інформації до тем наукових досліджень.

Адреса:

*03039 м. Київ, проспект 40-річчя Жовтня, 3, кімн. 203.*

*Довідки за телефоном: (044) 264-25-96.*

Науково-виробниче видання

Тетяна Василівна Добко  
Марія Андріївна Чиж  
Ольга Миколаївна Василенко

**Бібліографічна довідка**  
**в системі**  
**довідково-бібліографічного обслуговування**  
**Практичний посібник**

Редактор *І. Єрмілова*  
Технічний редактор *Н. Маслакова*  
Комп'ютерна верстка *Л. Загородня*

Підп. до друку 23.11.04. Формат 60x84 /16. Папір офс.  
Друк офс. Ум. друк. арк. 5,35. Обл-вид. арк. 3,46.  
Наклад 200 прим. Зам. № 21.

Віддруковано у Науково-видавничому центрі  
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.  
03039, Київ, пр-т 40-річчя Жовтня, 3

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру видавців, виготівників  
і розповсюджувачів видавничої продукції  
ДК № 1390 від 11. 06. 2003 р.

999070424

Для нотаток



57333A3

20

55

BA658760<sup>(16)</sup>

116

5